

КЉУЧНИ ЧИНИОЦИ СТРАТЕШКЕ КУЛТУРЕ СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА

Дарко Глишић*

Достављен: 03. 05. 2020

Језик рада: Српски

Прихваћен: 12. 09. 2020

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdelo2004124G

У овом раду који се бави идентификацијом и анализом детерминанти које усмеравају и опредељују стратешке одлуке, понашање и деловање САД ради заштите основних вредности и националних интереса, биће настојано да се утврде оне константе у америчком стратешком мишљењу и деловању у домену спољне и безбедносне политике, које своје исходиште имају у стратешкој култури нације. Због тога је значајно изучавање приступа америчке елите и читавог друштва оружаним снагама, као и настојање да се утврди када и како се користи америчка војна моћ у спољној политици. Користећи резултате анализе утицаја географског положаја, историјског искуства америчке нације, њених ресурса и богатства, као и политичке културе и традиције, извршиће се синтетизација кључних карактеристика стратешке културе САД ради потпунијег разумевања понашања и спољнополитичког деловања овог значајног, ако не и најзначајнијег актера међународних односа.

Кључне речи: *Сједињене Америчке Државе, национални идентитет, стратешка култура, стратегија*

Уводна разматрања

И поред све учесталијих упозорења бројних аналитичара на све видљивије и коначне знакове неповратног опадања укупне америчке моћи и утицаја у свету, и све гласнијих најави о нестанку униполарног момента и нестанку „преко потребног и дуго ишчекиваног“ мултиполарног света, (централну) реалност међународних односа и савременог света, још увек, чини се, представља чињеница да су Сједињене Америчке Државе и даље најмоћнија држава међународног система, чије спољнополитичке одлуке и деловање имају дубоке

* Генералштаб Војске Србије, darkoglicic@yahoo.co.uk

и далекосежне последице по националну, регионалну и глобалну безбедност, као и политичку и економску стабилност и просперитет света у целини. Државе и појединци не морају да се баве Америком, али њено понашање и деловање на глобалној политичкој сцени, на посредан или непосредан начин, у већој или мањој мери утиче на животе готово свих нас. Отуда, као логичан закључак, проистиче крајње рационална и сврсисходна потреба, а може се рећи и обавеза, сваке државе да константно и с великом пажњом прати, процењује и предвиђа приоритете и главне правце актуелног и будућег стратешког понашања (деловања) америчке државе у домену спољне политике и политике националне безбедности, како на унутрашњем, тако и на међународном плану.

Стратегија једне државе,¹ уосталом као и било која друга стратегија, без обзира на то да ли је општа, посебна или појединачна, „представља организовану и непротивречну замисао пожељног”. Она оцртава и „одређену слику стварности, односно својеврсну менталну мапу света” њених творца.² У основи стратегије налази се трипартитна парадигма пројектованих циљева, и начина и средстава за њихово достизање, као и визија начина „контроле опонената из стратегијског окружења”. „Непротивуречне замисли пожељног” се у својој суштини свде на избор и селекцију најпримеренијих начина ангажовања доступних националних потенцијала и средстава ради достизања пројектованих циљева, где складан однос између постављених циљева и предвиђених средстава представља „неуралгично језгро остварљивости било које стратешке замисли”.³

Важно је напоменути да осим пуке, махом испразне теорије, нема готово никаквог практичног смисла „изучавати стратегију и/или стратешки мислити” уколико је ток догађаја унапред одређен и непроменљив, па стога и „нема могућности нити простора за појединце или групе да праве рационалне изборе”. Стратешко мишљење, али и деловање, постоји када постоје и реалне могућности избора, односно само онда када је могуће правити рационалне изборе. Могућности, једна или више њих, могу или не морају бити искоришћене, али морају објективно постојати. Најзад, и сам Клаузевиц, један од највећих и најоригиналнијих стратезиста свих времена, одредио је стратегију као „царство избора”.⁴

¹ За потребе овог рада биће коришћена дефиниција стратегије државе Митра Ковача, која је наведена у књизи „Стратегијско планирање одбране”, где се одређује као „опште и интегрално програмско становиште за очување и достизање највиших националних (државних) вредности и интереса, уз ангажовање умних, духовних и материјалних потенцијала државе ради њене заштите и успешног развоја, кроз остваривање дефинисаних циљева у миру и рату”. Ковач истиче да стратегија државе у практичном смислу представља „општу идеју о реалном и/или виртуелном усмеравању политичке, економске и војне моћи државе ради заштите и достизања највиших националних (државних) интереса кроз реализовање посебних и појединачних стратегија”. За шири разматрања појмовног и садржајног одређења стратегије видети: Kovač M., Stojković D., *Strategijsko planiranje odbrane*, VIZ, Beograd, 2009, str. 178, 188, 201-204, 225-226.

² Dragan R. Simić, *Svetska Politika*, Čigoja štampa, Beograd, 2009, str. 182.

³ Станислав Стојановић, Зоран Јефтић, „Савремени свет и стратегијска мисао”, стр. 118, 120; Dragan R. Simić, *op. cit.*, str. 182.

⁴ Dragan R. Simić, *op. cit.*, str. 183.

Међутим, политичка и војна историја пуна је примера да се у контексту истих или сличних реалних могућности (рационални) актери готово по правилу понашају различито. Осим тога, из бројних примера може се закључити да је избор модела (начина) понашања – деловања државе у одређеној ситуацији, ограничен на број који је увек мањи од укупног броја (могућих) расположивих модела понашања.⁵ Због тога се логично намеће питање: шта спутава, односно усмерава стратешке актере да донесу одређене одлуке или да се понашају на одређени начин? Разлози за одређену стратешку одлуку и потоње стратешко понашање неретко су бројни и различити. Највећи број одлука, па тако и оних стратешких, које доносе најважнији представници државе производ су компромиса између више различитих, често супротстављених интереса различитих министарстава, агенција, утицајних група и појединаца, у условима ограничених ресурса, тензије, непотпуних информација и процена.

Ипак, значајан утицај на избор одређених одлука и стратешко понашање државе има стратешка култура, односно успостављени културни обрасци друштва којем доносилац одлука (појединац или мања група) припада и са чијим је садржајима (идентитет, историја, веровања, вредности, ...) у трајној, нераскидивој вези. Стратешка култура представља део политичке и укупне културе једног друштва, чији се утицај доминантно испољава у домену спољне, а нарочито безбедносне политике одређене државе/друштва.

Иако је стратешка култура као појам постао саставни део језика науке о међународним односима и стратешких студија тек 1977. године, када га је амерички политиколог Џек Снајдер употребио у свом истраживачком раду о совјетској (и америчкој) нуклеарној стратегији, проучавање и признавање значаја утицаја културе у разумевању стратешке стварности није нова појава. Напротив, њен утицај на стратешко мишљење и понашање је широко препознат још у античко време кроз Софоклове трагедије (*Антигона*, *Ајант*), Тукидидову бесмртну хронику Пелопонеских ратова, Каутиљин теоријски систем међународних односа садржан у чувеној *Арташастри* и Сун Цуовом *Умећу ратовања*.⁶

Интересовање за проучавање утицаја културе је нагло порасло после Првог светског рата, са појавом истраживачких радова на тему специфичних начина вођења рата који су својствени појединим (државама) нацијама, где се по свом значају посебно истиче дело *Британски начин ратовања* (енг. *British Way in Warfare*) Басила Лидл Харта из 1932. године.⁷ Током Другог светског и хладног рата посебно су биле познате и популарне студије култура, националних особина и карактера држава попут Јапана, Немачке, Кине и СССР-а, али и разма-

⁵ Stojan Slaveski, „Makedonska strateška kultura i internacionalni izbor: Integracija ili izolacija”, *Bezbednost zapadnog Balkana*, 4(14), 2009, str. 40.

⁶ Rasheed U. Zaman, „Strategic Culture: a „cultural” understanding of war”, *Comparative Strategy*, 28(4) 2009, pp. 68-71.

⁷ Поред наведених, написана су и друга дела на тему америчког, совјетског, британског, кинеског и других националних стилова ратовања. Rasheed U. Zaman, *op. cit.*, p. 71.

трања култура појединих региона (нпр. Скандинавија) и безбедносних организација (НАТО), а све ради темељног сагледавања кључних аспеката њихових безбедносних политика и објашњења претходних и предвиђања будућих стратешких одлука и деловања.

На преласку у нови миленијум питања која се односе на појаву и све већу улогу транснационалних наддржавних (Европска унија) и субдржавних актера (терористичке и радикално-екстремистичке организације са глобалним утицајем) у међународним односима, све интензивније сукобе унутар и између цивилизација, поновно јачање улоге Русије, све снажнији и присутнији утицај Кине у међународној политици, карактеристике и одрживост уни(мулти)поларног светског поретка, довели су до повећаног интересовања истраживача и шире академске и стручне јавности за питања стратешке културе.

Родоначелник термина и концепта стратешке културе Џек Снајдер стратешку културу одређује као „укупни збир идеала, условних емотивних одговора и образаца уобичајеног понашања које су припадници једне националне стратешке заједнице усвојили учењем, или опонашањем, и који су им заједнички онда када је реч о стратегији”. Тридесетак година касније, Кери Лонгхурст даје ширу дефиницију и одређење стратешке културе као „скуп уверења и ставова о употреби силе, те праксе везане за употребу силе, који постоје у оквиру једне групе и који се временом развијају кроз јединствени продужени историјски процес”. Лонгхурст такође наводи да се стратешка култура обликује и ствара током „формативних периода”, те да се ради о променљивој и динамичној, али временски постојаној појави која тежи да надживи еру у којој је настала.⁸

Свако понашање (деловање), у мањој или већој мери, јесте понашање обликовано културом. Ниједан појединац, група, институција, па ни друштво, не могу функционисати изван или изоловано од културолошког контекста (обрасца) чији су део и којим су окружени. Према томе, стратешки актери (доносиоци одлука) не могу разматрати изазове, ризике и претње по своју државу (друштвену заједницу) и процењивати могуће одговоре на њих у „културној празнини”. Ови актери не само да се стратешки понашају под утицајем (стратешке) културе своје нације; они су и носиоци те културе, који свесно или несвесно покушавају да обликују своје окружење у складу са усвојеним културним обрасцима, колико то околности допуштају.⁹

Међутим, то не подразумева доминацију културе над стратешким понашањем, нити некомпатибилност или првенство „културализма” са/над реализмом. Напротив, значајан степен рационалности је својствен и заједнички огромној већини елита и безбедносних заједница, јер се све оне у највећој мери понашају логично и прагматично. Ипак, различите врсте елита и безбедносне заједни-

⁸ Термин „формативни период” се тежишно односи на историјске епизоде једне друштвене заједнице у периодима дубоких криза, а наводи се да почиње „онда када политичке елите (државе/нације) прихвате да употреба моћи није ништа друго до наставак политике другим средствима”. Цитати и дефиниције преузети према: Asle Toje, „Strateška kultura kao analitički alat”, *Bezbednost zapadnog Balkana*, 4(14) 2009, str. 3-5.

⁹ Colin S.Gray, *Modern Strategy*, Oxford University Press, New York, 1999, pp. 129, 141.

це имају другачије системе вредности, представе о себи и свету који их окружује, и себи својствене, различите начине понашања и деловања ради заштите и остваривања својих националних интереса и циљева. Па опет, у стварном (реалном) свету ови интереси и циљеви реализују се и остварују на начин и у мери у којој им унутрашње и спољно окружење то омогућава или дозвољава.¹⁰

Важно је нагласити да државе и друштва не бирају своју стратешку културу на основу случаја, жеља или моде; стратешка култура заправо бира њих. Она представља спој стратешких потреба неког друштва и културе која се чини најподеснијом и најефикасном да задовољи те потребе, односно која је „прилагођена карактеру и контексту тог друштва”. Стратешка култура се дуго и темељно усваја и прихвата, и не може се брзо и тек тако одбацити снагом воље или прокламацијом. Она пружа „слику реалности” и представља водич за понашање и деловање једног друштва или његових делова у одређеној ситуацији, без обзира на то да ли је то „културом обликовано” деловање примерено и/или практично остварљиво у датим околностима или не.¹¹

Стратешка култура је врло постојана и отпорна чак и у случају када се држава (друштво) налази у великим проблемима, чак и егзистенцијалним. Једно друштво или држава не губи тако лако свој културни идентитет, чак ни онда када би неки њени истакнути представници своју стратешку културу хтели свесно да замене неком/нечијом другом, подеснијом за те недаће. Из праксе неколико држава (нпр. СССР, нацистичка Немачка,..) види се да поједини елементи стратешке културе који су (потпуно) нефункционални и крајње несврнисходни за стратешко деловање државе у решавању одређених проблема, чак и у случају непосредне претње по егзистенцију државе, не могу бити лако и брзо замењени. Ови проблематички елементи могу бити препознати, али је тешко спровести ефикасну и темељну корективну акцију.

Различите нације (друштва) и њихове безбедносне заједнице ће, чак и када су притиснуте огромним теретом невоља и проблема идентичне природе, на различит, себи својствен начин, процењивати могуће опције свог даљег деловања и њихове последице. Што је притисак на доносиоце одлука (било да се ради о појединцу или организацији) већи, а време за доношење одлуке краће, то је већа и вероватноћа да ће њихова стратешка одлука бити превасходно заснована на ономе што у „дубини душе” знају и „инстинктивно” осећају, односно на основним темељима своје културе.¹² То, међутим, не значи да је стратешка култура статична и непроменљива. Она се може развијати, постепено адаптирати, или чак радикално променити током времена, онако како се нова искуства колективно усвајају, апсорбују и преносе путем културних образаца једног друштва.¹³

¹⁰ Colin S.Gray, *Out of the wilderness: Prime time for strategic culture*, 2006, pp. 12-13.

¹¹ *Ibid*, pp. 17-18.

¹² Colin S.Gray, *Modern Strategy*, pp. 143, 146-148.

¹³ *Ibid*, p. 131. За разматрања врсте и начина промене стратешке културе видети: Stojan Slavovski, „Makedonska strateška kultura i internacionalni izbor: Integracija ili izolacija”, 2009, str. 41-42.

Стратешка култура, баш као стратегија и култура уопште, од самог свог настанка предмет је енергичне дебате коју карактеришу значајна и дубока неслагања између истакнутих научних радника у овој области, не само око њене појмовне дефиниције и садржајног одређења, него, пре свега, око (кључних) фактора и елемената који пресудно утичу на стратешко мишљење и усмеравају и одређују стратешко понашање и деловање држава на плану спољне и безбедносне политике, које називамо чиниоцима стратешке културе. Под појмом чиниоца стратешке културе подразумевамо оне факторе, чиниоце и околности који мотивишу, обликују, ограничавају, условљавају и опредељују одлуке, понашање и деловање државе на плану спољне и безбедносне политике, ради промоције, реализације и заштите њених вредности и интереса.

Фактори које различити аутори идентификују као кључне чиниоце који утичу на стратешку културу су веома бројни, па се стога у неким радовима поједини чиниоци стратешке културе групишу у различите групе извора: *физичку* (географија, клима, природни ресурси, генерацијске промене и технологија); *политичку* (историјско искуство, политички систем, веровања елите, војна организација); и *социјално-културну* (митови, симболи и писани споменици).¹⁴ У складу са ограничењима који намеће рад ове врсте, у наставку ће тежиште бити усмерено на анализу утицаја чинилаца стратешке културе на стратешко мишљење и деловање САД у домену националне безбедности који (по мишљењу аутора овог рада) спадају у ред најзначајнијих, а то су: географски положај, историјско искуство нације, ресурси и богатство државе, политичка култура и традиција и организациона култура оружаних снага.

Географски положај

Још од античких дана бројни филозофи, теоретичари и државници су географском простору придавали велики значај и доминантну, готово пресудну улогу за настанак и развој људских заједница, њихових политичких и друштвених творевина и свих друштвених процеса, па самим тим и међународних односа. Имајући у виду чињеницу да државе, као главни субјекти међународних односа, не могу настати нити постојати у другачијем облику него као територијална друштва,¹⁵ разумљиво је да се у проучавању спољнополитичког понашања и деловања државе, утицајима географског положаја и природних особина простора даје посебно место.

Географски фактори, према учењима географских материјалиста и детерминиста, нису само значајни параметри спољне и безбедносне политике неке

¹⁴ Jeffrey S. Lantis, Darryl Howlett, *Strategic Culture*, наведено према: John Baylis, James J. Wirtz, Colin S. Gray, *Strategy in the Contemporary World*, Oxford University Press, Oxford, 2016, pp. 88-90.

¹⁵ Војин Димитријевић, Радомир Стојановић, *Међународни односи*, Службени лист СРЈ, Београд, 1996, стр. 171.

државе, већ пресудно утичу и на националне особине, карактер друштвених институција, богатство, стратешку културу и свеукупни развој и напредак једног друштва. Крајем деветнаестог и почетком двадесетог века у науци се јављају први озбиљни, систематични радови који су разматрали утицај просторних чињилаца на политичке и безбедносне интересе и стратегију држава. Радови америчког адмирала Алфреда Махана и британског географа Халфорда Макиндера скренули су посебну пажњу на значај и утицај морских пространа, односно евроазијске копнене масе – „светског острва” на укупне међународне односе и вечну борбу између „таласократија” – либералних и демократских „сила мора” и тзв. телуократија – конзервативних и аутократских копнених сила.

Историјски посматрано, за ретко коју државу на свету може се рећи да је њен географски положај уградио у стратешку културу нације карактеристичне особине, како таласократских, тако и телуократских сила, као што је то случај са Сједињеним Америчким Државама. Премда се данас за Америку може рећи да, због свог карактеристичног географског положаја, представља највећу поморску силу са глобалним интересима и присуством, она то, међутим, није одувек била. Готово од самих почетака настанка првих европских насеобина, а посебно енглеских колониста на северноамеричком континенту, с почетка 17. века, па све до изласка младе америчке државе на обале Пацифичког океана и куповине Аљаске од Русије, Америку је карактерисала континентална географија и тежња за даљим ширењем – експанзијом на запад и југ континента као примарним средством за дугорочно обезбеђење њеног опстанка и просперитета.

Серијом успешних куповина великих територија (Луизијана 1803. године, Гадсен 1853. године), анексијом Тексаса 1845. године, припајањем већег броја територија у ратовима са домицилним становништвом (племенима), Шпанијом и Мексиком (источна и западна Флорида и југозападни делови садашње савезне државе Луизијана 1819. године, огромне територије на западу САД 1848. године) и преговорима са Великом Британијом („Орегонске територије” на северозападу земље 1846. године), за мање од једног века, од почетних тринаест колонија смештених на источној обали формирана је пространа и компактна америчка држава. Снажним индустријским и технолошким развојем и сталним растом популације, огромна копнена пространства и тешкоће живота на крајњим границама „цивилизације”, која су својевремено представљала велику препреку и недостатак за успешан развој и безбедност тек формираних колонија, претворена су у велику предност и скоро неисцрпан материјални и (гео)политички ресурс прве категорије.

Тако формирана америчка држава, са својим специфичним географским положајем између три океана – Атлантика, Пацифика и Арктика, дуго је била физички одвојена од остатка света, превасходно од великих сила које су могле да озбиљно, дугорочно и директно угрозе њену безбедност и опстанак.¹⁶ Упркос

¹⁶ John L. Gaddis, *Suprise, Strategy and American experience*, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, 2004, p. 7.

реалним изазовима који су се наметнули у периоду експанзије унутар америчког континента,¹⁷ релативно одсуство претњи од спољног угрожавања допринело је развоју уверења код политичких елита и грађана Америке по којем је готово апсолутна национална безбедност постала неписано правило и стандард који се подразумева. Осим тога, ова карактеристика је, с друге стране, допринела стварању и учвршћивању политике изолационализма и унилатерализма као константе у стратешком мишљењу и спољнополитичком деловању земље.

Почеци америчког политичког *изолационализма* махом се везују за политичке идеје изнете у опроштајном обраћању нацији првог председника Америке Џорџа Вашингтона и политичкој баштини Џона Квинсија Адамса која је добила своје отелотворење у чувеној Монроовој доктрини.¹⁸ Упркос чињеници да су САД одувек биле тесно укључене у међународну трговину и широко отворене за масовни прилив миграната из свих делова света, америчке политичке елите биле су врло обазриве и несклоне да увуку земљу у процес решавања дуготрајних проблема изван континента, посебно у сукобе између европских монархија.¹⁹ Ове јасно изражене тежње биле су додатно оснажене веома ретком, скоро јединственом способношћу америчке нације и друштва да „изолује домаћи политички живот од насилног спољног света” и тако спречи „сукоб између личних и традиционалних, историјских” веза. Америчка политичка елита одувек је сматрала да безбедност САД не треба и не сме да „зависи од добре воље других”. Прибојавајући се „непредвидивих догађаја у будућности”, замки и ограничења потенцијалних савезништава, амерички политичари су одувек преферирали сопствену слободу акције, што је допринело рађању и неговању дуге традиције политичког унилатерализма.²⁰

Унилатерализам у спољнополитичком деловању Америке подразумевао је често прибегавање неутуђивом праву на покретање преемптивних (предухитрујућих) војних акција ради спречавања директних претњи по безбедност и национални интерес које су могле доћи од непријатељских или „одметничких” држава из редова западне хемисфере.²¹ Темеље и оквире концепта допустиве преемптивне употребе војне силе, која се у самој основи повезује са идејом са-

¹⁷ Проблематично иницијално насељавање тринаест колонија и ризик живљења на њиховим порозним и необезбеђеним границама, борба за независност, проблеми остваривања ускраћених права на мору, ... Видети шире у: John L.Gaddis, *op. cit.*, pp. 8-10.

¹⁸ Монроова доктрина је настала 1823. године, а њен аутор био је Џон Квинси Адамс. У својој основи представљала је јасно исказану политику супротстављања даље колонизације западне хемисфере (Северне и Јужне Америке) од стране европских сила. У њој се указује да - ће даљи напори европских сила за преузимањем контроле над било којом „независном” државом у Северној и Јужној Америци бити сматрано као „манифестација непријатељства усмерена према Сједињеним Америчким Државама”. Видети шире у: John L.Gaddis, *op. cit.*, pp. 24-25.

¹⁹ По речима оснивача нације и првог америчког председника Џорџа Вашингтона, изнетим у његовом опроштајном говору „права и суштинска независност захтева потпуно раздвајање од сваке врсте европских интереса и европске политике”, преузето из: John L. Gaddis, *op. cit.*, pp. 22-26.

²⁰ *Ibid*, pp. 9, 22-26.

²¹ *Ibid*, pp. 16-22.

моочувања државе, изражено кроз њено инхерентно, „природно” право на самоодбрану, поставио је амерички државни секретар Данијел Вебстер, још давне 1842. године. У одговору на познати случај британског упада на територију САД и уништења америчког пароброда *Caroline*, Вебстер је истицао да је преемптивна самоодбрана допуштена и оправдана само у оним случајевима када је држава суочена са „тренутном, неодољивом потребом (неудом), која не оставља простор за избор средстава, нити времена за размишљање”²².

Сматрајући да су Вебстерови оквири „неудом” преуски, амерички правник Елиху Рут²³ је 1914. године, у складу са америчком традицијом и потребом обезбеђења несметане слободе деловања САД, у дефиницију неутуђивог права државе на самоодбрану унео и елемент стратешког просуђивања, тврдећи да „је право сваке суверене државе да се (благовремено) самозаштита превенцијом настанка оних стања и ситуација у којима ће држави бити прекасно да се заштити”²⁴. Иако, за разлику од Вебстеровог тумачења, Рутова схватања нису постала саставни део међународног обичајног права, она су оставила изузетно значајан траг у америчком поимању права на самоодбрану.

Прибегивање овом „неутуђивом” праву од Америке је захтевало да претходно успостави и одржи сопствени статус неприкосновеног (регионалног) хегемона који би својом економском и војном моћи ефикасно спречио појаву и, под једнаким условима, даљи суживот било које друге велике силе у овом делу света. Према овим схватањима, хегемонија је омогућавала САД да спречи настанак међународне структуре засноване на равнотежи снага која је са собом нужно носила ризике и опасности трајног ривалства, сукоба и насилних, револуционарних политика и покрета европског типа. Овакви ставови додатно потврђују једнако снажно, истрајно и дубоко уверење америчких политичких стратега и мислилаца да се стварна и дугорочна одржива безбедност Америке може обезбедити искључиво ширењем, а никако смањењем њене сфере спољнополитичке одговорности и деловања.²⁵

Међутим, револуција на плану саобраћаја и транспорта, све већа и дубља интеграција америчке економије у глобалну привреду и потреба за приступом страним тржиштима и стратешким ресурсима, витално значајним за даљи економски просперитет, а тиме и стабилност и безбедност земље, допринеле су томе да дуго и брижљиво негована традиција изолационализма постепено уступи место све израженијем интернационализму.²⁶ Готово у исто време, средином двадесетог века, у светлу нових, озбиљних претњи по националну и глобалну безбедност, жеља за унилатералним поступањем у реализацији циљева

²² Colin S. Gray, *The implications of preemptive and preventive war doctrines: A reconsideration*, 2007, p. 9, <https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/PUB789.pdf>, приступ: 11.12.2017.

²³ Елиху Рут је био државни секретар и секретар за рат у администрацији председника Теодора Рузвелта.

²⁴ Colin S. Gray, (2007), *The implications of preemptive and preventive war doctrines: A reconsideration*, pp. 9-10.

²⁵ John L. Gaddis, *Suprise, strategy and American experience*, pp. 16-17, 26.

²⁶ *Ibid*, pp. 39-42.

и приоритета америчке спољне и политике националне безбедности свесно је потиснута у други план и замењена новим приступом – мултилатерализмом.²⁷

Упркос великој површини сопствене територије, због своје изолованости великим воденим масама, окружења slabим суседима који никада нису били у стању да озбиљније угрозе њену безбедност, као и значајне удаљености од места главних попришта сукоба осталих великих сила, географски положај Америке има карактеристике великог али издвојеног острва. Захваљујући томе, Америка је, у духу традиције Велике Британије, током највећег дела своје историје уживала луксуз сопственог избора да ли ће, у ком тренутку, у ком обиму и на чијој страни да се укључи у текуће или наступајуће војне сукобе између великих и/или регионалних сила.²⁸

То је постало највидљивије након окончања тзв. телурукратске фазе развоја америчке државе, односно заокруживања територије и успостављања коначних граница Сједињених Америчких Држава на северноамеричком континенту. Очекиван и очигледан излаз из ове фазе водио је Америку у даљу експанзију Светским морем, снажном јачању и присуству њене поморске моћи на главним поморским путевима и много чвршћем успостављању свог новог таласократског идентитета, који ће јој, само неколико деценија касније, омогућити глобалну доминацију. Оваква способност вољне ескалације и деескалације у периодима великих криза и сукоба великих размера,²⁹ а нарочито у току и након Другог светског рата, у значајној мери је утицала на трасирање главних токова спољне и безбедносне политике Сједињених Америчких Држава, као и карактеристике стратешке културе нације, нарочито на плану политичке културе националне елите и организационе културе америчких оружаних снага.

Историјско искуство нације

Историјско искуство има врло значајну улогу у стварању и развоју држава, као и њихових стратешких културних идентитета. Различита и неретко погрешна схватања историје су, како то тврди француски историчар Ернест Ренан, незаобилазни део постојања сваке нације. Када се говори о међународним односима, може се закључити да нема објективне историјске истине; национална историјска сећања преваходно одражавају колективна „искуства народа која су тесно уплетена у ткиво националних држава”.³⁰ Приликом разматрања утицаја историје на формирање и еволуцију стратешке културе, од посебног значаја су они сегменти националне историје који се могу третирати као пресудна историјска искуства једне нације.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Colin S. Gray, (2006), *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?*, p. 40, <https://ssi.armywarcollege.edu/pubs/download.cfm?q=650>, приступ 10.03.2018.

²⁹ Russell A. Moore, *Strategic Culture – How It Affects Strategic "Outputs"*, 1998, p. 21, <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a525913.pdf>, приступљено: 14.03.2018. године.

³⁰ Asle Toje, „Strateška kultura kao analitički alat”, str. 11.

Јединственост америчког историјског искуства имала је пресудан утицај на формирање стратешке културе нације, као и њене стратешке одлуке и калкулације. Оснивачи младе америчке државе и нације су изнад свега желели да тзв. Нови свет, оличен у Америци, буде сушта супротност интрига, клановских, феудалних и верских сукоба „Старог света” који је „красио” европске монархије. Инсистирање на индивидуалним и верским слободама, већим правима савезних држава, снажној и неупитној цивилној контроли оружаних снага, као и јако подозрење према сваком непотребном уплитању централне власти у политички и економски живот, специфичне су особине америчке нације које су, упркос отржењујућим искуствима из грађанског рата, опстале све до данашњих дана.

Историја Сједињених Америчких Држава у значајној мери представља резултат утицаја њене географије, која је суштински обликовала и усмеравала ток и главне садржаје њене историје. Премда је географски простор Америке изразито велики,³¹ он је хиљадама година пре доласка првих европских, а нарочито енглеских колониста – нових Американца био углавном насељен бројним домицилним, староседелачким становништвом. Снажан притисак колониста, који су у све већим таласима долазили на источне обале Америке, наметнуле су потребу за даљим ширењем првих тринаест колонија³² и колонизацијом нових територија за насељавање. У експанзији првих колонија на запад и на обале Пацифичког океана, нови Американци и њихова млада држава убрзо су ступили у оружане сукобе, у мањој мери са интересима Британске круне³³, а знатно чешће и крвавије са староседелачким племенима и народима на својим западним и југоисточним границама. Стално присутна претња на истурена насеља и главне линије комуникација америчких колониста од стране „индијанских” племена и америчко-индијански ратови³⁴ који су вођени како би се *егзистенцијална претња по опстанак и напредак нације трајно отклонила* оставила је значајан печат на америчку стратешку културу.³⁵

³¹ Са површином копна од 9.525 милиона km² Сједињене Америчке Државе су четврта највећа држава на свету (друга у западној хемисфери) по величини територије.

³² Формирање заједнице од тринаест британских колонија започиње 1607. године, када су основане прве насеобине дуж источне обале (Атлантског океана) у рејону Џејмстауна у Вирџинији, а завршено је колонизацијом Џорџије 1732. године. Ове колоније представљаће темељ за стварање САД као независне државе 1776. године.

³³ Ова тврдња односи се на период тзв. Америчке револуције и формирања независне државе од 1775. до 1783. године и рат са Британском империјом у периоду од 1812. до 1814. године.

³⁴ Овај термин односи се на серију ратова који су вођени на тлу Америке у периоду од првих енглеских колонија у Вирџинији 1607. године, па све до 1890. Године, када је америчка федерална влада објавила да је граница Америке затворена и осигурана.

³⁵ Colin S. Gray, *British and American Strategic Culture*, 2007, p. 19, https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKewjYsYHmnY7YAhVQ5aQKHa2_BFkQFghVMAU&url=https%3A%2F%2Fusu.instructure.com%2Fcourses%2F418268%2Ffiles%2F62479657%2Fdownload%3Fverifier%3Dwngjz38tWje14ivh2AelDmbFIM59zTKTQNhhl6iM%26wrap%3D1&usq=AOvVaw3Iwbi9TOaMBLdnVwWH3qop, pristupljeno: 27.11.2017. године.

Однос младе америчке државе и њених грађана према староседеоцима – својим новим и будућим сународницима, био је тежишно заснован на политици силе која је сваким даном била све бруталнија и расла у корист нових Американаца, као и на јасно исказаној жељи за *потпуном доминацијом или физичком елиминацијом* староседелачких „индијанских” племена на територијама које су представљале погодно тло или омогућавала приступ за даља насељавања. У овом односу није било места за било шта друго изузев снажне, неупитне тежње за остваривањем коначног стратешког политичког циља – *безусловне победе и успостављање потпуне и бруталне хегемоније, односно трајно неутралисање/уништење сваке, стварне или хипотетичке претње* по безбедност колониста и путника. Стога не треба да чуди што у стратешком приступу и самом бићу америчке државе и нације на пољу националне безбедности *никада није било места за политике и стратегије које су подразумевале вођење ратова са ограниченим циљевима*, нити било какве озбиљне помисли да би Америку задовољило *било шта мање од потпуне победе и безусловне предаје њених непријатеља*.³⁶

Тешкоће у савладавању физичких препрека током територијалне експанзије на запад континента и готово три века тескобе америчких колониста на порозним и необезбеђеним унутрашњим границама временом су снажно утицале на становнике Америке да усвајају и *теже ка једноставним, брзим и одрживим решењима* за своје нагомилане проблеме и *прагматичним животним вредностима*.³⁷ Коначно, брзо постигнути успех у померању бројних, како физичких и безбедносних, тако и политичких граница у стварању модерне америчке државе, допринео је формирању и учвршћивању две изузетно важне и јединствене карактеристике америчке нације: *оптимизма* као националне филозофије и *осећања властите изузетности* као кључног, неизоставног чиниоца националног идентитета који је у великој мери одредио и судбину америчке нације.

Данас је готово немогуће наћи државу чији грађани и политичке елите показују *мање познавање или слабије интересовање за питања историје* приликом решавања новонасталих проблема или у дефинисању стратешких избора, од Сједињених Америчких Држава. Ова значајна карактеристика америчке стратешке културе није производ пuke случајности; она је дубоко укореењена у ткиво и колективни идентитет нације. Наиме, у младој држави, стратешки оријентисаној ка будућности, чији су темељи засновани на „идеологији жеље, наде и посвећености за стални и свеобухватни људски напредак”,³⁸ њени грађани и елите никада нису били опчињени „старим добрим временима” већ су, насупрот томе, били увек загледани у будућност, спремни да пригрле нове могућности које им се пружају. Уосталом, историја, а посебно она која се односила на сталне оружане сукобе и сплеткарење у тзв. политици моћи, која је „красила” и

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Russell A. Moore, *Strategic Culture - How It Affects Strategic "Outputs"*, 1998, p. 18.

³⁸ Colin S. Gray, *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?*, 2006, p. 32.

тамним бојама бојила свакодневницу државе њихових европских предака, није била она вредност која је требало да буде уткана у темеље „Новог света”, већ нешто од чега су грађани Америке желели и успели да побегну.³⁹

Иако су Американци неретко склони да памте и обележавају поједине значајне и светле тренутке из сопствене историје, ова врста интересовања није дубоко и системски укоренења, нити широко распрострањена. За огромну већину грађана САД, укључујући и политичке елите, историја нема значајнији утицај на главне токове живота државе и нације, чврсто верујући да је Америка по много чему јединствена и непоновљива творевина која, историјски посматрано, никада и нигде раније није постојала. Потврда овом широко распрострањеном уверењу представља и само историјско искуство првих Америчанаца – колоништа који су на границама нове државе свакодневно били принуђени да за своје бројне и нове проблеме изналазе нова, практична решења која претходно нису виђена. Ипак, ситуација у којој образовање и интересовање великог броја представника америчке политичке и војне елите није у потребној мери засновано на најважнијим, стратешким лекцијама из историје, које представљају једини доступни извор знања који се може применити за припрему појединаца и нација за изазове непредвидљиве будућности, имало је и може имати значајне негативне стратешке последице по америчку државу.⁴⁰

Ресурси и богатство државе

За многе истраживаче моћ државе заузима централно место, како у теорији, тако и у пракси не само спољне и безбедносне политике већ и свеукупних друштвених односа, укључујући и оних који се одвијају у међународном окружењу. За представнике реалистичке парадигме међународних односа, стицање, очување, увећање, пројекција и примена моћи је основни начин за обезбеђење опстанка државе и нације и средство за реализацију, унапређење и заштиту њених националних интереса и вредности у анархичном и непријатељском спољном окружењу. У складу са овим схватањима, државе се не разликују у погледу својих спољнополитичких циљева, већ само у погледу своје моћи и способности да их реализују.

Моћ коју држава поседује одређује њен положај у међународном систему, а распоред и дистрибуција укупне моћи у систему одређује његову структуру и обликује начин на који његови појединачни елементи – државе делују једни на друге. Сходно томе, ниво моћи и способности државе сужава или шири избор њених одлука и могућих алтернатива, ограничава или подстиче одређено спољнополитичко понашање и деловање и доприноси дефинисању циљева, приоритета и стратегије њене спољне политике. Што је држава снажнија и бо-

³⁹ Russell A. Moore, *op. cit.*, p. 18.

⁴⁰ Colin S. Gray, *British and American Strategic Culture*, p. 22; Russell A. Moore, *op. cit.*, p. 20.

гатија склонија је да игра многу активнију улогу у међународном систему и да пројекцијом и обилатим коришћењем своје моћи у односима са другим државама, као и осталим међудржавним и недржавним субјектима, контролише или чак креира стварност међународних односа у складу са својим потребама, националним интересом и вредностима.

За даље разматрање кључних чинилаца стратешке културе САД посебно је важно сагледавање начина на који значајно поседовање (или непоседовање) материјалних и људских ресурса, као извора моћи и богатства државе, утиче на формирање њене стратешке културе и стратешко понашање и деловање. Иако могућности (богатство) државе нужно не одређују њено понашање, оне га ограничавају, нарочито онда када их она (држава) нема. Средње и мање државе које не располажу потребним ресурсима, које нису у стању или нису спремне да за потребе осигурања своје безбедности самостално одржавају захтеване одбрамбене капацитете и способности углавном траже колективне аранжмане.⁴¹ Оне друге, које инсистирају на томе да остану „самосталне и самосвојне”, у потенцијалном сукобу са снажнијим противником све наде и напоре полажу у стратегије усмерене на његово непрекидно и дуготрајно изнуривање до коначне победе. С друге стране, обдареност људским и материјалним ресурсима је моћним и богатим државама омогућило луксуз да приликом разматрања питања националне безбедности не врше никакве калкулације. Њихово богатство им, наизглед, даје потпуну слободу стратешког деловања на обликовању њихове стратешке стварности.

Готово од свог настанка Америка је била просторно веома велика и ресурсима изузетно богата земља, те је стога њена стратешка култура неминовно, пре или касније, морала да одслика ту реалност. Ипак, територијална пространост и велико богатство које ужива није било дато, оно је створено одлучношћу америчке државе, снагом и бруталношћу њеног оружја и марљивошћу и предузимљивошћу њених грађана. Мада су нове Американце красили оптимизам, одлучност, прагматизам и предузимљивост, као и непоколебљива усмереност ка будућности, њихов број је у почетном периоду настанка државе, у односу на њену огромну територију и нарастајуће захтеве привреде и становништва, био веома мали. Имајући у виду чињеницу да се на почетку 19. века највећи број инжињера и стручне радне снаге налазио у Европи, Американци су били приморани да осмисле, а затим да се у знатној мери ослоне на машине и остала техничка, технолошка и организациона решења, како би се на оптималан начин надоместио овај недостатак.⁴²

Временом је ова „зависност” и системска усмереност нације на изналагање и практичну примену најновијих научно-техничких и технолошких решења про-

⁴¹ Asle Toje, *op. cit.*, str. 13.

⁴² Colin S. Gray, *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?*, 2006, pp. 35-36; Colin S. Gray, *British and American Strategic Culture*, 2007, p. 20; Russell A. Moore, *op. cit.*, p. 18.

жела све сегменте друштвеног живота Америке, и постала не само њен заштитни знак, него и прерасла у значајну компаративну предност САД у односу на остале државе, што је значајно допринело сигурној позицији Америке као војне, економске и технолошке силе највишег реда. То је постало нарочито видљиво не само по задивљујућим пионирским и напредним техничким решењима којима су савладане бројне до тада непремостиве природне баријере и ефикасно спојене удаљене америчке обале, него и по невероватним достигнућима и напретку у домену логистике, примени различитих машина и софистицираних технологија у војне сврхе, а све ради смањења сопствених губитака у људству на најмању могућу меру и остваривања брзе и потпуне доминације на бојном пољу и одлучујуће победе над непријатељима Америке.

Сједињене Америчке Државе су, као врло пространа и изразито богата држава, у претходна два века водиле више мањих или већих, класичних или „неконвенционалних” ратова, како на сопственој, тако и на туђој територији, на начин који се очекује од државе и друштва богато обдареног људским, а нарочито материјалним ресурсима – богаташким стилем. Сиромашне државе су осуђене да своје ратове воде на једна умерен и штедљив начин; оне и немају другог реалног избора већ да покушају да ратним лукавством, истрајношћу и инвентивношћу победе своје богате непријатеље.⁴³ Међутим, то не важи и за САД. Познати амерички политиколог Семјуел Хантингтон то је можда најјасније исказао, наводећи: „САД су велика земља и ми би требали да водимо ратове на тај (велики) начин. Једна од наших највећих предности је наша масовност,... Величина, а не памет је наша предност и ми би требали да то искористимо... Ако морамо да (војно) интервенишемо ми би то морали да урадимо са надмоћном силом”⁴⁴.

Ова Хантингтонова запажања можда и најбоље одсликавају утицај америчког богатства у ресурсима и технологији на стратешку културу нације. Историјски гледано, још од времена америчког грађанског рата, САД не само да су биле у могућности да за потребе вођења рата мобилишу читаво друштво и огромне привредне капацитете државе, ради стварања одлично опремљене и снабдевене оружане силе, него су то, по правилу, увек и чиниле. Као највећа и најбогатија (пост) индустријска држава света, земља високих технологија и економије великог обима, Америка је водила и наметала такав тип ратовања, базиран на великој масовности и мобилности, огромној ватреној моћи, ослоњен на најновија технолошка решења и обилату логистичку подршку, у којем ниједна друга држава објективно није у стању да јој парира. Што је задатак и захтев овакве врсте конвенционалног рата (било да је он регионалног или глобалног карактера) већи, то је америчко друштво спремније да га изврши и испуни.⁴⁵

⁴³ Colin S. Gray, *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?*, 2006, p. 38; Colin S. Gray, *British and American Strategic Culture*, 2007, p. 20.

⁴⁴ *Ibid*, p. 21.

⁴⁵ *Ibid*, pp. 20, 23-24.

Међутим, супериорност у богатству и материјалним ресурсима носи и одређен број озбиљних проблема. Квантитет војне моћи често може да однесе превагу над квалитетом њене употребе ради остваривања постављених циљева. Обиље у материјалном богатству често рађа претерану и неутемељену самоувереност и смањује насушну потребу за инвентивношћу и креативношћу, која је пресудна у сваком сукобу.⁴⁶ Ови проблеми у случају САД су нарочито дошли до изражаја у неконвенционалним и асиметричким ратовима које је ова држава водила у другој половини двадесетог и првој декади двадесет првог века на бојишницама у југоисточној Азији и на Блиском истоку.

Политичка култура и традиција

За ретко коју државу, осим Америке, може се рећи да баштини више различитих (спољно)политичких традиција. У свом запаженом раду о традицији америчке спољне политике кроз њену историју, амерички истраживач и публициста Волтер Расел Мид тврди да је спољнополитичко понашање и деловање САД у међународној средини одраз четири битно супротстављене (спољно)политичке традиције америчке политичке елите које се циклично смењују и понављају. Према тим тврдњама, тзв. џеферсонци прате филозофско-политичко наслеђе једног од оснивача америчке нације Томаса Џеферсона и залажу се за изолационистичку и антиинтервенционистичку спољну и безбедносну политику, као најјефтинији и најмање опасан метод за одбрану америчког начина живота и демократије. Насупрот њима, следбеници традиције председника Ендру Џексона се, иако више наклонени изолационизму, залажу за енергичну, офанзивну, а неретко и унилатералну спољнополитичку акцију ради осигурања безбедности и економског благостања америчких грађана и заштите националних интереса, части и престижа САД. Традиција председника Вудроа Вилсона представља „идеалистички” поглед на свет у којој Америка и њена спољна политика имају месијанску улогу у ширењу и заштити демократије, капитализма и његових вредности, као и људских права и слобода, често и снагом њеног оружја. Баштеници „америчког реализма”, политичке филозофије Александра Хамилтона, утемељивача и првог министра финансија америчке државе, виде свет као једно велико тржиште, а улогу америчке спољне политике првенствено у промоцији и заштити америчког економског интереса и предузетништва кроз слободну међународну трговину и интеграцију у глобално тржиште у којем би САД морале имати и задржати кључно место.⁴⁷

Премда има места тврдњама појединих кинеских аутора да америчку стратешку културу карактерише изразита неконзистентност, односно лаке и честе

⁴⁶ *Ibid*, p. 20.

⁴⁷ Видети шире у: Walter R. Mead, *Special Providence: American Foreign Policy and How it changed the world*, Routledge, New York, 2002; Henry W. Brands, „The Four Schoolmasters”, *The National Interest*, 2002, pp. 143-148.

осцилације председничких администрација у Вашингтону између либерализма и реализма, које последично доводе до одсуства дугорочне стратешке визије,⁴⁸ анализирајући спољну и безбедносну политику Америке у периоду од краја Другог светског рата до данас, могуће је сложити се са наводима Хенрија Кисинџера, који у својој књизи *Дипломатија* образлаже да су темеље америчке спољне политике у претходне три генерације чинили принципи политичког идеализма Вудроа Вилсона. Вилсонова политичка традиција заступа тезу да је мир нормално стање човечанства, а рат производ злих људи, те да је рат као средство политике оправдан само у случају да се спрече и порази виновници зла у својим нечасним намерама.⁴⁹

Наратив америчке стратешке културе указује да је Америка невољна да употребљава војну силу у међународним односима када има за циљ успостављање нарушене равнотеже снага или дисциплиновање изазивача – ревизионистичких држава. Ова особина, како то тврди Колин Греј, проистиче управо из традиције либералног идеализма Вудроа Вилсона који је дубоко укоренен у ткиво америчке политичке и стратешке културе. Американци не мисле у геополитичким обрацима; они су невољни да жртвују своје најближе и најмилије ради успостављања равнотеже снага ... чак и у случајевима када безбедност САД зависи од очувања или поновног успостављања такве врсте равнотеже снага...⁵⁰

Американци сматрају да је рат резултат погрешне политике или пак недостатка политике, а не, како тврди Клаузевиц, њен наставак другим средствима. Сходно томе, они су традиционално несклони вођењу тзв. политичких ратова који имају ограничене циљеве. Уместо тога, Америка води ратове као једну врсту крсташког похода за (нај)више вредности,⁵¹ како би фундаментално изменила и унапредила свет у којем живимо, у складу са сопственим друштвено-политичким, економским и културним обрасцем.

Међутим, упркос увреженом мишљењу да се, због самопреузете улоге Америке као светског полицајца и њене месијанске мисије спасавања и унапређења света, америчка политичка елита и стручна јавност отворено залаже и благонаклоно гледа на честу употребу америчке војне силе у међународним односима, реалност је да је америчко друштво постало све осетљивије на губитке својих војника и невољно је да подржи одлуке Конгреса и Врховног команданта САД о употреби оружаних снага у потенцијално ризичним војним операцијама у далеким земљама, где амерички национални интереси нису јасно и видљиво угрожени.

Премда се у последње време све чешће појављују тврдње да Сједињене Америчке Државе у оружаним сукобима по сваку цену избегавају ситуације које могу довести до већих губитака у сопственим редовима, оне су (по мишљењу

⁴⁸ Andrew Scobell, *China and Strategic Culture*, 2002, p. 19, https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2002/ssi_scobell.pdf, приступ 15.03.2018.

⁴⁹ Russell A. Moore, *op. cit.*, p. 19.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 21.

⁵¹ *Ibid.*

аутора овог рада) потпуно неутемељене. За разлику од европских савезника, грађани Америке су много спремнији да поднесу жртве у људству и материјалном богатству, уколико су уверени да су угрожени витални интереси нације и да је америчка држава одлучна и чини све што је у њеној моћи да ове интересе заштити и/или превлада у сукобу са непријатељем.⁵²

Чињеница је, ипак, да су оружане снаге САД током времена усавршиле стил ратовања у којем се очекују врло ниски или никакви губици међу сопственим снагама. У постхладноратовским сукобима амерички војни команданти изводили су операције на начин да је једно од најзначајнијих ограничења било избегавање губитака међу сопственим људством, па су послови заштите снага добили највиши ниво приоритета, чак и по цену настанка негативних политичких последица по успех мисије. Имајући у виду искуства из војног ангажовања САД у свету у протекле три-четири деценије, које је праћено масовном употребом ватрене моћи, најсавременијих борбених система заснованих на примени софистициране технологије, разних врста платформи и убојних средстава која омогућавају дејства изван домена оружја непријатеља, као и чињеницу да су се у овом периоду оружане снаге САД суочавале са много слабијим непријатељем, може се закључити да су се Американци временом навикли на врло ниске стопе губитака у сопственим редовима.⁵³

Због огромне технолошке супериорности оружаных снага САД и утицаја популарне културе, посебно филмске индустрије, Американци живе у својеврсном уверењу да амерички војници обично и не гину у рату, већ да је та улога намењена непријатељу и случајним пролазницима који су се нашли на погрешном месту, у погрешно време. Стога се од војске очекује, или чак и захтева, да оствари брзу, одлучујућу победу над било којим непријатељем, готово без проливане капи америчке крви. Оваква врста уверења носи најмање две битне последице по вођење америчке безбедносне политике. С једне стране, она у знатној мери утиче на могућност Америке да кредибилно одврати потенцијалног непријатеља који је војно способан и/или одлучан да по сваку цену оствари своје намере, а, с друге, носи одређен степен ризика од губитка подршке америчке јавности уколико ток америчких војних операција вођених у иностранству не буде ишао глатко, са успехом и брзином који нација очекује.⁵⁴

Још једну у низу особености политичке културе Америке представља одсуство стратешког промишљања и деловања у пословима националне безбедности. Иако Американци пуно говоре и пишу о стратегији и потреби за стратешким деловањем државе у међународним односима, они, чини се, недовољно добро разумеју основне постулате стратешког приступа у реализацији циљева и приоритета националне политике и стратегије безбедности, а још мање их

⁵² Colin S. Gray, *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?*, 2006, p. 48.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Colin S. Gray, *British and American Strategic Culture*, 2007, p. 25.

примењују у пракси.⁵⁵ Као што је већ речено, Американци су нарочито склони да посматрају рат и мир као два суштински различита и одвојена стања у међународним односима.

Заборављајући Клаузевицев чувени диктум да се рат води искључиво ради остваривања политичких циљева, Американци рат углавном воде као једну врсту аутономне и независне политичке активности, остављајући питања његових последица и будућих политичких аранжмана за каснији период, када за то дође време. Америка и њене оружане снаге су током своје новије историје често водили ратове с циљем остваривања војничке победе, а да притом нису обраћали потребну пажњу на последице својих војних операција на врсту и карактер наступајућег мира. Стога су бројни успеси америчких војних снага остварени на бојном пољу веома ретко доводили до остварења жељеног крајњег стања и коначне политичке победе САД за „зеленим столом”.⁵⁶

Разлози за овакав развој стратешке и политичке културе Америке су више-струки. Прво, широко је распрострањено уверење политичких елита и грађана Сједињених Америчких Држава да „снаге добра”, чији барјак високо проноси Америка, увек на крају уверљиво тријумфују над „силама зла”, а једино што у том случају рађа благу недоумицу код Американаца је питање брзине и избора начина победе. Друго, дубоко укореењена традиција (претерано) снажног ослонца америчке државе и њених оружаних снага на огромне привредне, технолошке, материјалне и људске ресурсе којима Америка располаже у односу на потенцијалне противнике рађа претерану и неутемељену самоувереност и не пружа неопходан подстицај за развој стратешке мисли и приступа који имају за циљ обезбеђење коначне победе над непријатељем на начин да се он политички и војно стратешки надмудри, а не путем потпуног уништења његових оружаних снага и разарања виталних објеката његове инфраструктуре.

Треће, веровање већег дела америчке политичке елите, стручне и лаичке јавности да Америка може да оствари све, чак и оно што се чини неостваривим, уколико се целокупна нација искрено, озбиљно и предано посвети томе, доводи до постављања нереалних циљева који увелико превазилазе објективне могућности чак и најмоћније државе света. На крају, систем јасне поделе власти и специфична традиција цивилне контроле оружаних снага и цивилно-војних односа у Америци спречава озбиљан, прави и истински дијалог између војника и доносилаца одлука приликом формулисања националних циљева и приоритета на приближно равноправним основама. То често има за последицу одсуство неопходне споне између политичких циљева, начина и средстава за њихово остваривање (нпр. употребом оружане силе), и ситуацију да се пред америчке оружане снаге постављају циљеви и задаци које оне самостално, у недостатку координиране и са највиших нивоа политичке власти Америке стра-

⁵⁵ Colin S. Gray, *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?*, 2006, p. 31.

⁵⁶ *Ibid*, pp. 30-31.

тешки усмеравање употребе свих осталих елемената националне моћи, никада неће бити у стању да испуне.⁵⁷

Уверење⁵⁸ о изузетности Америке, дубоко укореном у америчкој политичкој култури, заснива се на искреном уверењу америчке политичке и академске елите о САД као посебној и непоновљивој нацији која има посебну мисију и позвање да предводи остатак света.⁵⁹ Сходно томе, Америка се сматра бастионом демократије, слободе, правде и једнакости, и „најсјајнијим примером способности човека да живи у миру и хармонији са својим сународницима”.⁶⁰ Као такве, Сједињене Америчке Државе су изузете од дејства „закона историје”, односно фазе успона, стагнације и неминовног коначног пада, кроз који су, без изуметка, претходно прошле и друге велике империје и нације.

Снажно уверење у властиту изузетност значајно доприноси формирању и неговању бројних представа које већина Американаца гаји о себи и остатку света. Искрено верујући у доброћудност Америке и њених намера према другим државама, које су лишене било какве жеље за стицањем материјалне или друге врсте користи, ватрени поборници америчке изузетности и позвања су пред себе поставили крајње амбициозан и племенит циљ – помоћ свим другим земљама да верно следе пример „изабране нације”.⁶¹ Осим тога, они су потпуно уверени да је Америка божанска творевина, јединствена држава која има „специјалну мисију” да свет учини бољим местом за живот. Сходно томе, вредности, уверења и идеје које негује и за које се залаже нису само битно другачије од свих других, него и (једине) исправне. Ова врста идеологије и својеврсне моралне ароганције има свој корен у историјском искуству Америке, односно процесу настанка и развоја америчке државе и нације који су пратили бројни успеси и изузетна постигнућа.⁶²

Међутим, оваква уверења и представе о сопственој земљи су, чини се, лишили политичке елите и велики део грађана Сједињених Америчких Држава способности истинског разумевања и прихватања различитих вредности, приоритета, уверења, навика и ставова других држава и нација. Ова врста политичке и културне равнодушности и индолентности према другим државама и нацијама води ка јачању културе етноцентризма које, поред осталих проблема, не-

⁵⁷ Russell A. Moore, *op. cit.*, p. 24; Colin S. Gray, *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?*, 2006, pp. 31-32.

⁵⁸ Уверења су скуп претпоставки за које њихов носилац чврсто верује да су тачне, иако њихова истинитост и тачност у пракси није доказана.

⁵⁹ Trevor B. McCrisken, *Exceptionalism*, <http://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/exceptionalism>, приступ 20.11.2017.

⁶⁰ Brent Scowcroft, *Speech at the Oxonian Society*, http://fora.tv/2006/05/15/General_Brent_Scowcroft, приступ 29.10.2007.

⁶¹ Trevor B. McCrisken, *op. cit.*

⁶² Russell A. Moore, *op. cit.*, pp. 20-21; Colin S. Gray, *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?*, 2006, p. 34; Colin S. Gray, *British and American Strategic Culture*, 2007, p. 20.

миновно производи још један озбиљан недостатак у домену креирања и реализације стратегије националне безбедности САД – стварања слике у огледалу.⁶³ Недостатак политичке и културне емпатије за друге и другачије често је имало за последицу немогућност и/или невољност Америке и њених политичких и војних елита да суштински разумеју непријатеља, схвате његове стварне циљеве, мотиве и намере, што се изразито неповољно одразило на коначан исход војних сукоба у којима су, у протеклих неколико деценија, Америка и њене оружане снаге узеле активно учешће.

Анализирајући политичку историју Америке, од њеног настанка до данас, може се рећи да су две струје америчке изузетности испољиле изразито велики утицај на формирање, развој и реализацију њене спољне и безбедносне политике. Прва струја ове политичке традиције залаже се за то да САД морају предводити свет искључиво тако што ће изграђивати, унапређивати и штитити јединствене и непоновљиве особине америчког друштва, као „бљештавог града на врху брда”,⁶⁴ који представља најбољи, савршени узор из којег ће други учити или га следити. Америка то треба да чини тако што ће се максимално устручавати од мешања у унутрашња питања и суверена права других, „у потрази за чудовиштима које треба уништити”,⁶⁵ како би избегла ризик од наношења штете или неправде другим државама и нацијама и подривања темељних принципа и вредности за које се америчка нација залаже и које брани.

С друге стране, заговорници тзв. мисионарске струје, која се развила почетком 20. века и бивала активно подстицана све до данашњих дана, залажу се за много активнију улогу Америке у међународним, али и унутрашњим пословима других држава, али не да би их због сопствених интереса потчинила својој вољи, већ да би им помогла да, као и САД, постану слободне и успешне демократске земље. Са јачањем утицаја следбеника тзв. теорије демократског мира, према којој државе са демократским (и републиканским) политичким уређењем нису склоне међусобним ратовима, ова струја је имала пропорционално много већи утицај на главне токове америчке спољне и безбедносне политике. У том смислу, снажно и отворено подстицање разних „демократских покрета” и инсистирање америчке државе на потреби за ширењем и заштитом демократских институција власти, људских права и слобода широм света, има за циљ да свет учине много безбеднијим и сигурнијим местом за Америку и њене грађане.⁶⁶

⁶³ Russell A. Moore, *op. cit.*, p. 21.

⁶⁴ Џон Винтроп у свом делу „A Modell of Christian Charity” из 1630. године, каже: „Ми морамо рачунати с тим да ћемо постати (бљештави) град на врху брда, и да ће очи свих људи на свету бити упрте у нас”. Преузето из: Trevor B. McCrisken, *op. cit.*

⁶⁵ У обраћању нацији, 4. јула 1821. године, државни секретар САД Џон Квинси Адамс је рекао: „Америка... не иде ван својих граница, у потрагу за чудовиштима које треба уништити. Она је благонаклони поборник слободе и независности за све људе”. У супротном „она ће постати диктатор света, и тада више неће бити господар своје сопствене душе”. Преузето из: John L. Gaddis, *Suprise, Strategy and American experience*, p. 29 и Trevor B. McCrisken, *op. cit.*

⁶⁶ Trevor B. McCrisken, *op. cit.*

Иако је америчко стратешко мишљење, од самог оснивања државе до модерног доба, пролазило кроз различите, краће или дуже фазе спољнополитичког изолационизма, унилатерализма и интернационализма, оно се увек, у својој основи, ослањало и везивало за јединствене вредности америчке нације, коју су Америку, у очима њених грађана и политичке елите, одувек чиниле бољим и праведнијим местом за живот, најуспешнијим моделом организације државе и друштва и узором за све остале земље.⁶⁷ То је постало очигледно већ са завршетком Првог светског рата, а свој прави замах и изражај добило са уздицањем САД у статус светске суперсиле.

Мада је заговарање и ширење „америчких вредности” слободе и демократије, још од времена председника Вилсона, преко Рузвелта, Трумана, па све до Регана и Џорџа Буша старијег, било део стратегије спољнополитичког деловања Америке, ослонац и важно средство у идеолошкој борби против сила Осовине, а затим и совјетског „злог царства”, овај сегмент је био у сенци политичких, војних и економских инструмената заштите и реализације виталних националних интереса САД у тзв. хладном сукобу. Након рушења Берлинског зида и самоурушавања Совјетског Савеза, политика ширења институција либералне демократије, тржишне економије и заштите људских права и слобода у свету, која је одиграла важну улогу у настојањима двеју Клинтонових администрација да попуни настале празнине у сфери утицаја некадашњег великог војног и идеолошког ривала САД, све је мање било само себи циљ, а све више постајало средство за обликовање светског поретка по жељи и визији Америке.⁶⁸

Оптимизам, чврсто повезан са прагматизмом који су донели протестантски досељеници из Европе, дубоко је укоренjen у америчком културном идентитету. Допринео је рађању и очувању снажног и широко распрострањеног уверења, посебно у редовима креатора и извршилаца националне политике, да сваки проблем представља привремени „поремећај успостављене равнотеже”. Сходно томе, сваки проблем има и своје решење, које се може изнаћи унутар ограниченог кратког периода уколико се благовремено мобилишу и одлучно ставе у функцију сви потребни људски и материјални ресурси земље, подржани снажним и истинском вером у позитиван исход.⁶⁹

Традиционално, за велики број Американаца оптимално решење за скоро све мучне и тешке проблеме на свету јесте усаглашено и одлучно ангажовање свих расположивих националних ресурса, материјалних и људских, и њихово

⁶⁷ Strobe Talbot, *Unilateralism: Anatomy of a Foreign Policy Disaster*, International Herald Tribune, <http://www.brookings.edu/research/opinions/2007/02/21diplomacy-talbot>, приступ: 16.03.2008.

⁶⁸ Дарко Глишић, магистарски рад на тему: „Америчко стратешко мишљење на почетку 21. века: Упоредна анализа стратегија националне безбедности САД председника Џорџа Буша Млађег и Барака Обаме”, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2015, стр. 141-142.

⁶⁹ Henry A. Kissinger, *Speech at The Pontifical Academy of Social Sciences - Current International Trends and World Peace*, <http://www.henryakissinger.com/speeches/042807.html>, приступ 26.01.2008.; Henry A. Kissinger, *Speech in Washington D.C. - Does the West Still Exist? America and Europe Moving Towards 2020*, <http://www.henryakissinger.com/speeches/022307.html>, приступ 26.01.2008.

усмеравање ка једном циљу. Чврсто уверење да Америка може постићи све уколико се искрено нечему посвети, прагматична политичка култура и склоност за изналагање оптималног и одрживог решења, често на основи снажне вере у коришћење најновијих техничких и технолошких достигнућа, има често за последицу ситуацију да америчка политичка елита пред Америку и њене оружане снаге неретко поставља готово недостижне циљеве, покушавајући да оствари оно што је дотада било незамисливо и неоствариво. Уосталом, сама америчка историја је својеврстан пример тријумфа и невероватних достигнућа у савладавању дотада непремостивих (физичких) препрека.⁷⁰

Политичке елите Америке, баш као и амерички грађани, одувек су баштинили и високо ценили етику прагматизма. Американци не воле да имају нерешене проблеме. Ипак, изналагање решења која захтевају стрпљење и истрајност никада нису била јача страна Америке. Америчка јавност, елите, креатори стратегија и доносиоци одлука су, по правилу, врло нестрпљиви и залажу се за брза, јасна и видљива решења која су у стању да произведу готово тренутне резултате. Американци воле безбедносну политику која је недвосмислена, јасна и сигурна.⁷¹

Америка је друштво у којем идеологија има врло значајну улогу, и које прави јасну разлику између стања рата и мира. Америкаци су одувек сматрали рат као нежељено, привремено стање и зло којем се прибегава како би се одлучно и што брже могуће стало на пут још већем злу. Уколико у овом процесу нешто крене наопако, први очекивани одговор елита, али и саме нације, једноставан је – уложити више новца и ангажовати више људи. Највеће искушење за одлучност и истрајност америчког друштва, међутим, долази са замором ресурса, када губици у људским животима и трошкови у новцу почну да надмашују стратешку вредност решења проблема. У таквој ситуацији, и амерички народ и политичари подједнако показују склоност да траже излаз са сцене много пре него што се завеса коначно спусти.⁷²

Организациона култура оружаних снага

Стратешка култура било које нације, па тако и Сједињених Америчких Држава, не може се посматрати изоловано од организационе културе кључних (јавних) националних институција са којима је уско повезана. Иако дубоко свесни да питања трасирања главних путева стратешког деловања САД у домену националне безбедности, као и формулисања и спровођења дефинисаних стратешких циљева и приоритета заокупљају више различитих институција државе, за потребе овог рада фокус ће бити усмерен на улогу и специфичан утицај вој-

⁷⁰ Colin S. Gray, *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?*, 2006, p. 33; Colin S. Gray, *British and American Strategic Culture*, 2007, p. 22.

⁷¹ Russell A. Moore, *op. cit.*, pp. 22-23.

⁷² Дарко Глишић, *op. cit.*, стр. 90.

не организације Америке у овом процесу. Поред тога што је организациона култура оружаних снага САД нужно усмерена и делимично условљена војним потребама и захтевима будућег, очекиваног или потенцијалног оружаног сукоба, она у знатној мери представља одраз стратешке културе нације и исходиште специфичног америчког начина ратовања.

Било би прилично неутемељено и смело тврдити да баш свака нација развија и негује посебан и различит начин ратовања који је компатибилан са њеном стратешком и политичком културом. Међутим, за оружане снаге САД се савим сигурно може рећи да баштине јединствену, себи својствену организациону културу, уверења, склоности и навике. Премда се на основу доступне литературе која се бави историјом, садржајем и особеностима америчког начина ратовања може сачинити прилично дугачка листа његових саставних елемената, њиховом дубљом анализом могу се издвојити одређене карактеристике које (по мишљењу аутора овог рада) спадају у ред најважнијих и у свом међусобном споју чине амерички стил вођења рата другачијим од осталих. Начин ратовања који је карактеристичан за Америку и њене оружане снаге подразумева:

- фаворизовање „класичних”, директних сукоба високог интензитета који имају симетрични и конвенционални карактер, са јасно дефинисаним циљевима и непријатељима;

- масовну употребу ватрене моћи и борбених и неборбених система заснованих на примени најмодернијих (војних) технологија;

- припрему и вођење операција великих размера са великим покретима снага и снажним присуством елемената националне и војне логистике у зони операције и

- врло висок степен офанзивности у извођењу борбених операција ради остваривања коначне и потпуне победе у што краћем периоду.⁷³

За врло мали број армија на свету може се рећи да располажу подједнако развијеним способностима, капацитетима и потребним борбеним искуством у планирању и вођењу конвенционалних (симетричних) ратова, с једне, и дуготрајних тзв. асиметричних сукоба ниског интензитета, с друге стране. Оружане снаге Сједињених Америчких Држава нису изузетак, премда, у једном мањем делу стручне литературе, настале с краја прошлог и у првој деценији 21. века, поједини амерички аутори указују на дугу историју и богато искуство Америке у сукобима са непријатељима који су примењивали герилску врсту ратовања, у којима су се амерички војници врло брзо адаптирали на противника и његову тактику, а повремено остваривали и значајније успехе на бојном пољу.⁷⁴

Један од главних узрока овог феномена је невољност и/или немогућност прихватања и/или усвајања (сопствених) искустава и научених лекција из ове врсте сукоба као битан садржај војне доктрине на основу које би оружане снаге САД у будућности развијале потребне борбене способности. Да ствар буде још гора,

⁷³ Colin S. Gray, (2006), *op. cit.*, pp. 37-47; Colin S. Gray, (2007), *op. cit.*, pp. 21-25.

⁷⁴ Colin S. Gray, (2006), *op. cit.*, pp. 32, 42.

оружане снаге Сједињених Америчких Држава се, било институционално или кроз своју организациону културу, никада нису благодонаклоно и с одобравањем односиле како према тзв. асиметричним ратовима, тако и према онима међу својим редовима који су указивали на потребу развијања посебних способности и капацитета за вођење операција против побуњеничких и герилских снага.⁷⁵

Напротив, амерички приступ ратовању одувек се и у огромној мери заснивао на изградњи оних капацитета, знања и вештина које су потребне за „прави рат”, односно конвенционални сукоб високог интензитета са јасно дефинисаним симетричним непријатељем. Институционално гледано, америчка војна организација своје успехе дугује „борбено доказаном” приступу који се заснива на доктрини надвладавања непријатеља кроз масовну употребу ватре и заузимања стратешки важних објеката (кључних терена) остварених акумулацијом ефеката низа тактичких победа насталих у пажљивом напредовању на широком фронту.⁷⁶ У оваквој врсти ратова, без обзира на то да ли се ради о сукобима локалних, регионалних или глобалних размера, или је у њима могућа употреба нуклеарног, хемијског или биолошког оружја, Америка објективно нема озбиљнијег изазивача и такмаца. Штавише, што је обим тзв. класичних, симетричних конвенционалних сукоба већи и захтевнији, то су Америка, као друштво, и њене оружане снаге спремније да их успешно воде до остварења коначног циља.⁷⁷

Међутим, када је обим ангажованих, а посебно борбених снага мањи, правила ангажовања и употребе силе рестриктивнија, а време трајања (неборбених) операција дуже, оружане снаге САД, као и институције америчке државе у области одбране и безбедности у целини се налазе на „непознатом терену”. Иако су у доктринарним документима асиметрични ратови, односно сукоби ниског интензитета, препознати као изазов стабилности и националним интересима САД још од шездесетих година прошлог века, у највишим војним круговима и институцијама Министарства одбране преовладало је мишљење да ова врста сукоба у основи представља умањену, лакшу верзију „правог рата” и да не захтева потпуно другачији доктрину, обуку и приступ ратовању. Бројна „стручна” мишљења и процене указивала су да ће снажно подржане, добро опремљене и обучене „регуларне” снаге увек бити у стању да се на прави начин изборе са овом „непријатном” врстом изазова и претње, те да побуњеничке, герилске снаге непријатеља у оваквом сукобу немају никакве шансе за успех.⁷⁸

Оваква мишљења и ставови више су плод утицаја стратешке културе Америке и „системских” склоности и давно успостављених опредељења и приоритета њене војне организације него искустава и лекција из новије америчке војне историје. Да је то заиста и тачно потврђује и чињеница да је временом аме-

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ Lord Carnes, „American Strategic Culture”, *Comparative Strategy: An International Journal* 5, No. 3, 1985p. 279, наведено према: Moore, Russell A., *op. cit.*, p. 23.

⁷⁷ Colin S. Gray, (2007), *op. cit.*, p. 23.

⁷⁸ Colin S. Gray, (2006), *op. cit.*, pp. 42-43; Colin S. Gray, (2007), *op. cit.*, p. 23.

ричка војна организациона култура институционално потиснула, или свесно игнорисана, прилично болна и горка искуства из вишегодишњег америчког војног ангажовања у Вијетнаму,⁷⁹ а заборављене, тешко научене лекције из борби са упорним и „невидљивим” непријатељем у густим шумама и речним долинама ове азијске земље почела да „изнова открива” тек са потпуном дестабилизацијом безбедносних прилика и ескалацијом оружане побуне након америчке војне интервенције у Ираку и Авганистану.

У оваквој врсти „малих”, ограничених ратова, без јасних подела и граница, где је непријатељ сакривен међу цивилном популацијом, кључне предности америчке војне силе – офанзивност, масовност, технологија и ватрена моћ ни су од пресудног значаја за крајњи исход рата. Рат који наноси значајне губитке у људству, а захтева опрезност, обуздавање и ограничавање слободе деловања, минималну употребу силе и дуготрајну посвећеност и стрпљење није никада била јача страна ни америчке војске ни америчког друштва у целини. Ова карактеристика америчке стратешке културе је забрињавајућа, имајући у виду улогу коју Америка има у међународном систему, и нелинеарни и све више асиметрични, неконвенционални карактер савремених, а врло извесно и будућих оружаних сукоба.

Битно је нагласити да је највиши политички и војни врх Америке периодично пружао јачу подршку напорима да у америчким војним операцијама са изразитим асиметричним карактером тежиште буде на употреби лакоопремљених, врхунски обучених и брзопокретних специјалних јединица, као средства које може да обезбеди оптималан и адекватан одговор, у складу са специфичностима конкретног оперативног окружења.⁸⁰ Премда је у доктринарним документима оружаних снага САД одавно препознато место и улога специјалних снага, као посебне и врло значајне компоненте у здруженим војним операцијама САД, којој се поверавају управо они задаци за чију реализацију је употреба „класичних”, регуларних снага неефикасна и неадекватна, на основу анализе америчког војног ангажовања у Авганистану и Ираку може се закључити да употреба специјалних јединица као носиоца и главног експонента америчке војне моћи, уосталом као и много пута пре, није била први избор Администрације. Она то постаје тек када се претходно исцрпе могућности постизања дефинисаних циљева снажним присуством и офанзивном и агресивном употребом класичних конвенционалних снага уз масовну примену ватрене моћи и софистицираних борбених система.

Колико се америчка војна организација комфорније и сигурно осећа када се пред њом налазе изазови планирања, припреме и извођење „класичних” војних операција постаје јасно када се сагледа брзина и лакоћа с којом су се оружане снаге САД преоријентисале са задатака извођења дуготрајних и исцрпљујућих противпобуњеничких и тзв. операција стабилизације са прашњавих бојишница

⁷⁹ *Ibid*, p. 23.

⁸⁰ Colin S. Gray, (2006), *op. cit.* p. 43.

Авганистана и Ирака на војно супротстављање „класичним” изазовима и претњама националним интересима Америке у виду нарастајуће војне моћи Русије, Кине, Северне Кореје и Ирана. Да ли ће најновије идентификоване, а делом и научене лекције из асиметричних ратова Америке и њених малобројних савезника на Блиском истоку са почетка 21. века бити институционално сачуване и неговане или пак заборављене и/или игнорисане остаје да се види.

Једна од свакако најкарактеристичнијих особина америчког начина ратовања је масовна употреба ватрене моћи. У протекла два и по века основни постулат теорије и праксе класичног ратовања чини тзв. свето тројство, односно маневар, ватрена моћ и изненађење – шок, у којем једна страна у сукобу, синергијом остварених ефеката координиране и конкретної ситуацији прилагођене примене сва три наведена елемента, стиче пресудну предност над другом страном. Ипак, у пракси америчког приступа ратовању, кључни и преовлађујући елемент тројства и доминантни начин остваривања дефинисаних војних циљева рата и задавање „смртог” ударца непријатељу представља масовна примена ватрене моћи. Овакав приступ, у којем се ефикасност, прецизност и разорност ватрене моћи сматра кључем (и гарантом) успеха ангажовања америчких оружаних снага у војним операцијама, доприноси снажном ширењу и јачању ставова и уверења унутар америчке војне организације да се припрема и вођење оружаног сукоба суштински своди на умешност правилног и правовременог избора објеката дејства, а непријатељ посматра искључиво као циљ који треба уништити ватром.⁸¹

Премда је овакав вид америчке системске привржености употреби ватрене моћи и непоколебљиве вере у њену снагу и пресудни утицај на коначни исход рата донекле разумљив и оправдан у тзв. класичним, конвенционалним сукобима са симетричним противницима, оперативни приступи и решења заснована на честом прибегавању коришћења робустне, а неретко и непропорционалне ватрене подршке у тзв. нетрадиционалним, нелинераним оружаним сукобима – ратовима „четврте генерације”, контрапродуктивни су и унапред осуђени на пропаст. У овој врсти сукоба, који се воде око и „између људи”, ради придобијања њихових „срца и умова”, где непријатељ избегава директан и отворен сукоб и крије се међу цивилном популацијом, ватра се мора користити селективно и у крајњој нужди, уколико се жели постићи било какав позитиван исход.⁸²

Међутим, објективне анализе недавног америчког војног ангажовања током сукоба у Авганистану и Ираку указују да су амерички војни команданти на терену, и извршни руководиоци *CIA*, у жељи да елиминишу важне и „временски осетљиве објекте дејства” или смање могуће губитке у људству у сопственим редовима, пречесто посезали за применом убојите силе – авионских бомби и ратних пројектила велике разорне моћи. Цех традиционалне америчке склоности и очараности ватреном моћи су, поред једног или два „високо рангирана коман-

⁸¹ Colin S. Gray, (2006), *op. cit.*, p. 37; Colin S. Gray, (2007), *op. cit.*, p. 24.

⁸² Colin S. Gray, (2006), *op. cit.*, pp. 37-38.

даната” или шачице побуњеника, по правилу платиле десетине убијених и рањених цивила, који су, уместо да се посматрају као центар гравитације (што у оваквим врстама операција они то објективно и јесу), подведени под категорију колатералне штете.⁸³

Упркос све израженијој свесности међу припадницима оружаних снага САД да, у све сложенијим и захтевнијим условима савремених оружаних сукоба, ова особина америчке војне културе, изузев серије мањих победа на тактичком или субтактичком нивоу, неминовно води ка стратегијском поразу Америке, као и повременим искреним и снажним покушајима да америчка војна машинерија прилагоди свој начин ратовања радикално измењеним захтевима савременог оперативног окружења, до значајнијих структурних промена ипак није дошло. Напротив, ове карактеристике типично америчког стила ратовања нашле су своје значајно место у „новој и револуционарној” америчкој постхладноратовској доктрини остваривања брзе доминације над непријатељем – „шокирај и застраши” (енг. *Shock and Awe*), која се заснива управо на масовној употреби прецизне ватре, супериорне технологије и демонстрацији надмоћне војне силе ради потпуне менталне и когнитивне парализе противника и његовог система одлучивања, као и сламања његове воље за даљи наставак борбе.

Организациона култура, баш као и стратешка култура, не може се мењати преко ноћи и по жељи оних који ту културу баштине, чак ни онда када је она у значајној мери нефункционална и неприлагођена актуелним потребама данашњице, јер, уосталом, не може ни настати преко ноћи, нити се одржати током времена, а да претходно, у пракси, није доказала своју снагу и вредност. А традиционални амерички начин ратовања је, у амалгамском споју ватрене моћи са напредном ваздухопловном технологијом, показао сву своју делотворност и достигао „апогеју успеха” у традиционалним државоцентричним оружаним сукобима на Блиском истоку и северу Африке, с краја прошлог и у првој деценији овог века. И заиста, амерички начин ратовања нашао је своју најбољу манифестацију и „идеални инструмент” у свеprisутној и обилатој употреби ваздухопловне ватрене моћи. По речима Колина Греја, врсног теоретичара стратегије и стратешке културе и познаваоца америчког начина ратовања, ваздухопловна (ватрена) моћ испуњава и обухвата све жељене особине америчког стила ратовања. Она је агресивна и обезбеђује сталну иницијативу; преноси страхоте ратних разарања на тло и снаге непријатеља; представља производ софистициране технологије и коначни облик маневарског приступа ратовању; омогућава постизање одлучујуће победе и високог темпа и брзине у њеној примени; ... и доводи веома мали број америчких војника у ризик од губитка живота. За савремену Америку ваздухопловна (ватрена) моћ представља оно што је поморска моћ била за империјалну Велику Британију и копнена моћ за древни Рим.⁸⁴

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ Colin S. Gray, (2007), *op. cit.*, p. 24.

Као „првој, последњој и јединој глобалној суперсили”,⁸⁵ Сједињеним Америчким Државама је иманентно својствено да се у свим сферама друштвеног живота, а нарочито на међународној сцени, понашају и делују у складу са својом величином, снагом, амбицијама и утицајем. Америка, њено друштво и оружане снаге, стога примењују сличан образац и када води ратове – у максималистичком стилу, како по свом обиму и интензитету, тако и по коначним циљевима, који ниједна друга држава не може да испрати, нити да на њега ефикасно одговори. Традиционално, Сједињене Америчке Државе крећу у рат тек након темељних и дуготрајних припрема и политичке (и медијске) мобилизације целокупног друштва. Оно што затим следи су брзи и масовни покрети јединица и огромних количина војне и остале пратеће опреме преко два океана на удаљена страна бојишта.⁸⁶

Живот и деловање америчке војске, и у миру и у рату, суштински одсликава начин функционисања и културе живљења америчког друштва. Као што је већ речено, америчка историја је пример готово јединствене способности и одлучности једног друштва да брзо и ефикасно савлада велика пространства и бројне препреке које на том путу стоје. Због своје географије (и историјског искуства), Америка, а последично и њене оружане снаге, временом су развиле невероватне способности за пружање правовремене, робустне и ефикасне логистичке подршке својим експедиционим снагама у свим просторним, временским и борбеним условима. Поседовање ове врсте способности сматра се условом свих услова уколико Америка жели да узме учешће у ратовима које већ дуже од једног века води далеко од својих обала, ради заштите и промоције својих националних интереса. У овом сегменту оружане борбе, америчке оружане снаге су, ван сваке сумње, без премца у свету, далеко испред свих својих савезника, конкурената и изазивача.⁸⁷

Међутим, може се рећи да је Америка, у скорој историји, неретко водила ратове у којима се ова врлина и способност претварала у порок, где је војно ангажовање САД у кризним регионима у свету више личило на огроман економско-логистички него стратешки политички подухват. Како би се логистички подржало извођење борбених дејстава и неборбених активности у америчком стилу ратовања, заштитиле бројне америчке војне базе и објекти, средства ратне технике и огромне количине различитих врста ратног и материјала опште намене, и обезбедили „основни” услови потребни за очување захтевано високог нивоа морала америчких војника у опасном окружењу „стране” земље, оружане снаге САД традиционално одржавају изразито снажно логистичко присуство у зони операције.⁸⁸

Премда ова особеност америчког начина ратовања обезбеђује преко потребну самосталност и дугорочну одрживост војно-експедиционих снага Америке у „традиционалним” оружаним сукобима далеко од америчких обала, снажно аме-

⁸⁵ Samuel P. Huntington, „The lonely Superpower”, *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 2, 1999, p. 36.

⁸⁶ Colin S. Gray, (2006), *op. cit.*, pp. 38-39.

⁸⁷ Colin S. Gray, (2007), *op. cit.*, p. 23; Colin S. Gray, (2006), *op. cit.*, p. 45.

⁸⁸ Colin S. Gray, (2006), *op. cit.*, p. 46.

ричко логистичко присуство у зони извођења тзв. нетрадиционалних, нелинеарних асиметричних сукоба производи најмање три врло негативне последице по остварење војних и политичких циљева САД у држави (и/или региону) захваћеној кризом. Прво, потреба за реализацијом задатака обезбеђења и одржавања великог броја различитих војних објеката, борбених и неборбених средстава, ратног материјала, пружања разноврсних услуга на које су амерички војници „навикли” и које се „подразумевају као стандард”, одвлачи велики број војника са тзв. борбених дужности, тако да неретко њихов број чини најмање две трећине укупног бројног стања америчког војног контингента. Друго, мали и често недовољан број расположивих војника за обављање борбених задатака приморава америчке војне команданте да се у врло тешкој и опасној борби са лако покретним, лукавим и прилагодљивим непријатељем ослоне на софистицирану технологију и снажну употребу ватрене моћи у много већој мери од оне која је неопходна, оправдана и примерена таквој врсти сукоба и претње. Напослетку, готово потпуна самоодрживост и изолованост америчких војних снага иза војних база опасаних бодљикавом жицом и високим зидинама, које подсећају на независне мини градове – државе, раздваја америчке војнике од локалног становништва, чија подршка и сарадња увек представља центар гравитације у оваквој врсти рата и, као коначни резултат, има јачање аргумената супротне стране о Америци као окупационој сили и убрзано и сигурно удаљава САД и њене оружане снаге од достизања стратегијског жељеног крајњег стања.⁸⁹

Још од времена Америчког грађанског рата, све до почетка и након завршетка хладног рата, оружане снаге САД придавале су велики, кључни значај *офанзивном начину ратовања*. Разлог томе свакако лежи у снажним утицајима географског положаја, историјског искуства и особеностима политичке и војне организационе културе Америке. Због свог специфичног географског положаја, суверених одлука и уверења своје политичке елите, Америка се до почетка Другог светског рата налазила у својеврсној, самонаметнутој геополитичкој заветрини, (само)изолована од главних политичких токова и деловања других великих сила изван западне хемисфере. Сходно томе, она се у више наврата у прошлом веку накнадно укључивала у ратове који су већ увелико били у току. То је имало за последицу потребу за пребацивањем великог броја људи и ратног материјала преко Атлантског и Пацифичког океана и, брзим предузимањем офанзивних операција ради преузимања иницијативе, довело до ослобађања и повратка територија на европском и азијском континенту које је непријатељ претходно заузео.⁹⁰

Осим тога, грађани Америке, иначе традиционално опрезни и резервисани када је у питању слање њихових синова у ратове далеко изван америчког континента, очекивали су да америчко војно ангажовање буде резултат крајње војне нужде, усмерено ка остваривању заиста важних, дугорочних циљева који су у виталном националном интересу и окончано недвосмисленом и што бржом

⁸⁹ *Ibid.*, pp. 46-47.

⁹⁰ *Ibid.*, p. 40.

победом добра над нарастућим злом и неправдом и успостављањем бољег и трајног стања мира и стабилности. Оваква уверења и захтеви америчког друштва и политичких елита такође су наметали потребу за извођењем одлучујућих офанзивних операција великог обима, са високим темпом и степеном материјалног разарања. Снажна жеља за победом чврсто је utkана у саме темеље америчке стратешке културе. Последично, од америчких оружаних снага се не очекује ништа мање од победе, а агресиван и офанзиван приступ ратовању је не само начин за остварење тог циља, него и „средство обезбеђења” од било какве нежељене пат позиције.⁹¹

Бројни примери из историје америчког ратоводства, од борби за независност Америке, преко грађанског рата, све до сукоба на Блиском истоку на преласку два века, потврдили су делотворност и предности америчког офанзивног начина ратовања заснованог на великој мобилности снага, надмоћној ватреној моћи, способности брзог преношења борбених дејстава на територију непријатеља и ефикасној контроли „глобалних добара”. У овом периоду, захваљујући примени савремених технологија, великим индустријским и производним капацитетима и огромној економској моћи земље, из рата у рат, готово су експоненцијално расле способности америчких оружаних снага за извођење офанзивних операција и доношење губитака у људству, борбеним средствима и критичној инфраструктури непријатељима Америке.⁹² Сједињене Америчке Државе су ову способност и културолошку склоност знали обилато и успешно да користе, а нарочито током Другог светског рата, рата у Вијетнаму и оба заливска рата са Ираком.

Тешко је супротстављати се снази аргумената историје и мењати нешто што је успешно функционисало у прошлости. Међутим, сасвим су другачији исходи када се у „успешну” формулу америчког традиционалног (конвенционалног) начина ратовања унесу варијабле садашњости и будућности. Савремени, а врло извесно и будући оружани сукоби се по својим особинама све више удаљавају од „класичних” ратова, који су обележили међу- државне сукобе у протекла два века, и све више попримају нелинеарни, асиметрични и неконвенционални карактер. Продужени сукоби са „нерегуларним” непријатељем представљају велики изазов за амерички офанзивни стил ратовања. Агресивне офанзивне борбене активности америчких експедиционих снага, подржане снажном ватреном подршком, против непријатеља чији су идентитет и стална адреса махом непознати, пречесто доводе до колатералног угрожавања живота и имовине цивилне популације, а последично и стварања све већег и дубљег јаза између све огорченијег локалног становништва и њихових (америчких) „ослободилаца”. Губици који се овим приступом наносе врло жилавом, отпорном и прилагодљивом непријатељу су, по правилу, увек много мањи од, чини се, непоправљиве штете која се наноси свеукупним политичким напорима Америке, као и мрља на њеној војничкој репутацији која све спорије бледи.⁹³

⁹¹ Colin S. Gray, (2007), *op. cit.*, pp. 23-24; Colin S. Gray, (2006), *op. cit.*, p. 41.

⁹² Colin S. Gray, (2006), *op. cit.*, pp. 41-42.

⁹³ *Ibid.*, p. 42.

Закључак

Концепт стратешке културе не представља нов феномен у друштвеним наукама; промишљања о утицајима културе на (стратешко) понашање људи и друштвених заједница јављају се још у античко доба. Иако модеран и све више присутан, концепт стратешке културе је и често оспораван, како по питањима појмовног и садржајног одређења стратешке културе, тако и начина и обима њеног стварног утицаја на стратешке одлуке и понашање државе. Стратешка култура, као стално и свеприсутни фактор, увек носи потенцијал да утиче на стратешке одлуке, а последично и на понашање државе, који се у различитим ситуацијама и околностима реализује у мањој или већој мери.

Треба нагласити да ће елементи стратешке културе једне државе (друштва) сасвим извесно испољавати свој утицај у процесу доношења стратешких одлука и накнадном деловању државе, али никада неће бити исказан на један механистички, коначно опредељујући начин. Стратешка култура је најчешће, или можда и увек, само један од мноштва фактора који утичу на стратешке одлуке и понашање државе. Стога је тешко недвосмислено и довољно прецизно раздвојити и утврдити стваран обим и снагу утицаја тзв. културолошких фактора на стратешке одлуке од обима и снаге утицаја неких других фактора.

Није свако стратешко деловање последица пресудног утицаја културе. Култура нам даје вредносни оквир за сагледавање света око нас, и бројне, махом неписане и неизречене претпоставке и „истине“ које у знатној мери служе као основа за наше расуђивање и деловање. Међутим, у пракси се ове „истине“ често занемарују, а понашање неретко бива засновано на опортунизму, супротно сопственим уверењима или шире друштвено прихваћеним вредностима. Коначно, људи, па тако и доносиоци одлука, не понашају се другачије само зато што су им културе различите, већ зато што им се околности у којима се налазе и делују разликују.⁹⁴ Стратешка култура није „златни кључ“ за одгонетање многих стратешких тајни, нити „чудотворни еликсир“ који ће претворити губитнике у победнике на бојном пољу. Претерано поједностављивање, површно, селективно и некритичко сагледавање стратешке културе појединих земаља води у стварање и очување јаким стереотипа и предрасуда које су врло опасне, јер могу имати врло озбиљне стратегијске импликације.

Без обзира на све тешкоће и проблеме које прате концепт стратешке културе, потреба за његовим разумевањем и практичном применом је, чини се, неопходна како би боље разумели себе, друге и свет који нас окружује. Бројне лекције из војне историје, укључујући и последња искуства америчке војске и њених савезника у ратовима на Блиском истоку, показала су да политике и стратегије које не уважавају значај историје, традиције и вредности других, носе у себи велики ризик од неуспеха. Добро познавање сопствене и стратешке културе својих суседа, савезника и противника, међутим, није само по себи гарант

⁹⁴ Colin S. Gray, *Modern Strategy*, pp. 28, 130; Colin S. Gray, (2006), *op. cit.*, pp. 13, 16-21, 24.

победе – успеха у неком потенцијалном сукобу (рату), јер постоји пуно различитих фактора који могу да одреде његов крајњи резултат. Ипак, боље и темељније разумевање (стратешке) културе јесте захтев и потреба која се може игнорисати, али само на сопствену штету.⁹⁵

Пажљивом и темељном анализом утицаја кључних чинилаца америчке стратешке културе могу се издвојити одређене константе и правилности у стратешком мишљењу и деловању САД на плану спољне и безбедносне политике које су обележиле не само почетак 21. века, него и готово читав прошли век. Оне се превасходно огледају у:

- снажном, дубоком и истрајном уверењу америчких политичких елита да се стварна и дугорочна безбедност и просперитет Америке могу обезбедити искључиво ширењем, а никако смањењем сфере њене спољнополитичке одговорности и деловања;

- јасним и константним настојањима америчког политичког естаблишмента за успостављањем и одржавањем спољнополитичке позиције Америке као неприкосновеног регионалног и глобалног (војног) хегемона;

- инсистирању на неспутаној слободи сопственог спољнополитичког деловања и задржавању „сувереног права” на унилатерално, офанзивно војно поступање Америке у међународним споровима и у случају угрожавања њених националних интереса;

- јасно исказаним намерама за одлучно, проактивно и превентивно (војно) деловање у супротстављању потенцијалним претњама по националну безбедност и интересе Америке на њиховом извору, далеко од њених обала, и пре него што се оне у потпуности материјализују;

- тежњи доносилаца одлука, политичких и војних елита ка изналажењу и примени једноставних и брзих решења за комплексне проблеме из спољног окружења;

- потпуном одсуству политика и стратегија које подразумевају планирање и вођење ратова са ограниченим политичким циљевима;

- чврстом и неподељеном уверењу целокупне нације у изузетност и „свемоћност” америчке државе, што последично доприноси развоју и очувању склоности политичких елита Америке да пред нацију и њену спољну и безбедносну политику постављају нереалне, идеалистичке и максималистичке циљеве и

- снажном фаворизовању посебне врсте ратовања која подразумева краткотрајне, директне и одлучујуће сукобе између Америке и друге зарађене стране, високог интензитета и великих размера, са израженим конвенционалним и офанзивним карактером, масовном употребом ватрене моћи и савремених техничко-технолошких решења, и снажно присутном логистичком подршком.

Стратешко понашање и деловање САД на спољнополитичком и безбедносном плану суштински је условљено насушном потребом америчке државе за очувањем и унапређењем сопствене политичке, економске и нарочито војне моћи и утицаја у међународном систему и реализацијом и заштитом виталних инте-

⁹⁵ Rasheed U. Zaman, *op. cit.*, pp. 83-84.

реса нације. Ипак, неопходно је нагласити да у дефинисању и спровођењу циљева спољне и политике националне безбедности, Сједињене Америчке Државе, иако најмоћнија и најутицајнија држава у међународном систему, немају тако велики маневарски простор, и слободу у избору свог начина и обима деловања на светској сцени, као што се то многим чини. Разлози томе, међутим, не леже само и тежишно у особеностима и утицајима стратешке културе Америке.

Спољнополитичко ангажовање Америке првенствено је одређено њеним националним интересима у области безбедности и економије, који су глобални и у највећој мери међузависни са интересима других држава. Безбедност Америке и заштита њених интереса уско је везана за стабилност у виталним регионима света, несметано коришћење глобалних јавних добара и безбедност њених кључних савезника. Регионална и глобална стабилност и обезбеђење отворених и слободних поморских комуникација, ваздушног простора и космоса, представља основ за међународну трговину и безбедан проток роба, информација, сировина и енергената, и кључни је предуслов за опстанак и наставак економске глобализације, од које умногоме зависи привредни раст и напредак САД.

Стога ће Америка још дуго бити принуђена да одржава своје снажно војно присуство у Европи, на Блиском истоку и источној Азији (укључујући трајније присуство својих ратних бродова на најважнијим светским морима, океанима и стратешким теснацима) и настављати да пружа безбедносне гаранције великом броју својих савезника, што намеће потребу за наставком вођења проактивне, експанзионистичке и офанзивне спољне и безбедносне политике Америке и у наредним деценијама. Све друге опције или нису реалне, или би имале потенцијално далекосежно тешке последице, како по САД, тако и свет у целини.⁹⁶

Праведнија и равномернија подела терета (трошкова и одговорности) одржавања стабилности и безбедности постојећег међународног поретка такође није изгледна и реална опција за Америку у ближој будућности. Вољних, а војно способних америчких савезника и партнера је све мање. Разлике у националним приоритетима и интересима између САД и расположивих способних држава (нпр. чланице тзв. клуба *BRICS*) временом постају све веће и присутније, па је зато немогуће постићи шири консензус око кључних питања, а коначно и генерисати ефикасну колективну акцију шире међународне заједнице. Сходно томе, може се очекивати да ће се досадашњи формат деловања САД на плану спољне и безбедносне политике, оличен у повременим самосталним акцијама, уже или шире коалиције „вољних”, састављене од највернијих европских, азијских и заливских савезника, у којима би Америка била политички и војно најдоминантнији партнер, наставити и у будућности, и много више бити правило него изузетак.

Све шири јаз, како унутар законодавне власти, тако и између Беле куће и Капитол хила, те дубока и све израженија поларизација америчке нације има за последицу немогућност постизања ширег друштвеног консензуса око начина

⁹⁶ Видети шире у: Дарко Глишић, *op. cit.*, стр. 149-153.

решавања већине кључних националних питања и у све већој мери утиче на деловање америчке државе на спољнополитичком плану и у домену националне безбедности.

Непостојање једне, јасно изражене претње по националну безбедност и особености америчког политичког и изборног система, отежавају или чак онемогућавају дугорочно одржавање фокуса и посвећености нације и политичких елита на једном националном пројекту. Отуда деловање америчке државе на међународном плану све више поприма обресе реактивне делатности, чију кључну карактеристику представљају махом тактички одговори на дневни развој догађаја у регионима од виталног интереса САД, а главни подстицај за акцију много више чине актуелна дешавања и динамика моћи на унутрашњем плану, него дугорочни стратешки циљеви и опредељења нације.⁹⁷

Чини се да све то не забрињава много америчку политичку елиту и већи део стручне јавности, јер су чврсто уверени да снаге добра, на чијем челу поносно, одлучно и храбро стоји Америка, увек пронађу исправан пут из тешкоћа и, на крају, одлучно тријумфују над мрачним силама зла. Уосталом, ако је то за икакву утеху Американцима, сам Бог, како то уверљиво тврди Ото фон Бизмарк, један од највећих европских државника свог времена, има посебно провиђење за будале, пијанце и Сједињене Америчке Државе.⁹⁸

Библиографија

[1] Baylis John, Wirtz James J., Gray Colin S., *Strategy in the Contemporary World*, Oxford University Press, Oxford, 2016.

[2] Brands Henry W., „The Four Schoolmasters”, *The National Interest*, 2002.

[3] Димитријевић Војин, Стојановић Радован., *Међународни односи*, Службени лист СРЈ, Београд, 1996.

[4] Gaddis John L., *Surprise, strategy and American experience*, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, 2004.

[5] Gray, Colin S., *Modern Strategy*, Oxford University Press, New York, 1999.

[6] Gray, Colin S., (2007), *British and American Strategic Culture*, https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjYsYHmnY7YAhVQ5aQKH2_BFkQFghVMAU&url=https%3A%2F%2Fus.instructure.com%2Fcourses%2F418268%2Ffiles%2F62479657%2Fdownload%3Fverifier%3Dwnjz38tWje14ivh2AelDmbFIM59zTkTQNhhl6iM%26wrap%3D1&usg=AOvVaw3lWbi9TOaMBLdnVvWH3qop,

[7] Gray, Colin S., (2006), *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?* <https://ssi.armywarcollege.edu/pubs/download.cfm?q=650>, pristupljeno: 10.03.2018.

⁹⁷ *Ibid.*, стр. 154-155.

⁹⁸ Цитат преузет из: Walter R. Mead, *Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World*, p.vii.

- [8] Gray, Colin S., (2006), *Out of the wilderness: Prime time for strategic culture*,
- [9] Gray, Colin S., (2006), *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?*, <https://ssi.armywarcollege.edu/pubs/download.cfm?q=650>, (10.03.2018).
- [10] Глишић Дарко, магистарски рад: *Америчко стратешко мишљење на почетку 21. века: Упоредна анализа стратегија националне безбедности САД председника Џорџа Буша Млађег и Барака Обаме*, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2015.
- [11] Huntington, Samuel P., (1999), „The lonely Superpower”, *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 2
- [12] Kissinger, Henry A., (2007), *Speech at The Pontifical Academy of Social Sciences - Current International Trends and World Peace*: <http://www.henryakissinger.com/speeches/042807.html>,
- [13] Kissinger, Henry A., (2007), *Speech in Washington D.C. - Does the West Still Exist? America and Europe Moving Towards 2020*: <http://www.henryakissinger.com/speeches/022307.html>,
- [14] Lord Carnes, (1985), „American Strategic Culture”, *Comparative Strategy: An International Journal* 5, No. 3,
- [15] Mead Walter R., *Special Providence: American Foreign Policy and How it changed the world*, Routledge, New York, 2002.
- [16] Moore, Russell A., (1998), *Strategic Culture - How It Affects Strategic "Outputs"*, <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a525913.pdf>,
- [17] McCrisken, Trevor B., (2002), *Exceptionalism*: <http://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/exceptionalism>
- [18] Scowcroft Brent, (2006), *Speech at the Oxonian Society*: http://fora.tv/2006/05/15/General_Brent_Scowcroft,
- [19] Scobell Andrew, (2002), *China and Strategic Culture*, https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2002/ssi_scobell.pdf, (10.03.2018).
- [20] Стојановић С., Јефтић З., „Савремени свет и стратегијска мисао”, *Садржај безбедносних изазова Србије на почетку 21. века - зборник радова*, Иновациони центар Факултета безбедности, Београд, 2014.
- [21] Simić, Dragan R., *Svetska Politika*, Čigoja štampa, Beograd, 2009.
- [22] Slaveski Stojan, „Makedonska strateška kultura i internacionalni izbor: Integracija ili izolacija”, *Bezbednost zapadnog Balkana*, 4(14), 2009.
- [23] Talbot Strobe, (2007), *Unilateralism: Anatomy of a Foreign Policy Disaster*, International Herald Tribune: <http://www.brookings.edu/research/opinions/2007/02/21diplomacy-talbott>,
- [24] *The Soldier's Creed*, <https://www.army.mil/aps/05/images/creed.jpg>, (06.05.2018.)
- [25] Vukadinović Radovan, *Teorije vanjske politike*, Politička kultura, Zagreb, 2005.
- [26] Zaman, Rasheed U., „Strategic Culture: a „cultural” understanding of war”, *Comparative Strategy*, 28(4), 2009.

The Key Factors of the US Strategic Culture

The US strategic foreign and security action is fundamentally conditioned by the need to preserve and enhance its own political, economic, and especially military power and influence on the international system and to protect the vital national interests.

The US strategic culture is primarily reflected in the following: the strong and persistent belief of the US political elites that the real and long-term security and prosperity of the US can be ensured solely by expanding, and in no way diminishing, its sphere of foreign policy influence; the clear and constant efforts of the US political elite to establish and maintain the US foreign policy position as an undisputed regional and global (military) hegemon; insisting on the unrestricted freedom of action and retaining the sovereign right to unilateral, offensive military action of the US in international disputes and in the event of a threat to its national interests; clearly stated intentions to act decisively, proactively and preventively (militarily) in counter-acting potential threats to the US national security and interests, away from its shores, and before they are fully materialized; aspirations of decision-makers, political and military elites to find and implement simple and fast solutions to complex problems in the external environment; the almost complete absence of policies and strategies that involve the planning and conduct of wars with limited political objectives; a firm and undivided belief of the entire nation in the exceptionalism and "omnipotence" of the state, which in turn contributes to the development and preservation of the tendency of the US political elites to set unrealistic and maximalist goals before the nation and its foreign policy.

Key words: *United States, national identity, strategic culture, strategy*